

ნაპარული

საქართველოს
მედიკალი

საქმეაწვილო ჟურნალი

წილისადი მესამე

მარტი, 1907 წ.

თბილისი

ვლექტრონის სტამბა წიგნების გამომცემელ ქართველთა აზნაურობისა.

1907

შინაარსი

I—გამირჯვებული.— (დექსი). ნ—ურასა.	3
II—ბავშვმა აზილა.— (მოთხრობა) ნანო ნაკაშიძისა	5
III—გაზაფხული.— ა. კვდოშვილისა	14
IV—მზითვის ლანგარი.— (მოთხრობა უიდასი). (თარგმანი), ვაჟა-ფშაველასა	17
V—სამი ბუზის მოგზაურობა.— (ფრანგულით). უ.—ძესი	25
VI—სამშობლო ქვეყანა.— სამცხე-საათაბაგო. ად. უიფშიძისა	33
VII—საფრანგეთის ისტორიიდან.— ა. შ.—სა	41
VIII—ჰაერის დამორჩილება.— ა. ს.—ძისა.	53
IX—მითოლოგია.— ა. შაქაბერაძისა	59
X—ფიზიკა და ქიმია.— ნ. ჯ.—ურასა	63
XI—გასართობი.— ა) სიტყვებით თამაშობა.— ბ) გამოცა- ნები.— გ) რებუსი.	70

15591

გამარჯვებული.

წყვდიადით მოკულ ცოც საპრობილეს
მზის ოქროს სხივი სტუმრად ეწვია
და პატიმარის ნაღვლიან სახეს
ციური მადლი გადააფრქვია.

თავს შემოეფლო ნაზი აღერსით,
კვლავ აუჩქროლა მოკლული გული,
თან ჩასჩურჩულა ცელქმა ღიმილით:
-გილოცავ, შენ ხარ გამარჯვებული!

შეესმა ტუსაღს ეს ხმა ნეტარი,
მივარდა სარკმელს აღელვებული
და სიყვარულით მას მთა და ბარი
უღოცავს: „შენ ხარ გამარჯვებული!

და ყოველ მხრიდგან, ყოველ კუთხიდან
ისმის შოლოცვა აღტაცებული;

თვით მზე ბრწყინვალე მიღლა ზეციდგან
 დაჰხარის ქაბუქს ვაღიმებული.

იფეთქა გულში სიკოცხლის ძალამ,
 სახეს მოშორდა დარდის ღრუბელი...
 იხარეთ მთანო, მოგიძღვნით საღამს
 თავისუფლების მახარობელი!

ნ—ური

ბავშვმა ამხილა.

ხიარულად მიეჩქარებოდა შინისაკენ კაპიტანი დიმიტრი ლელიაშვილი, — მაღალი, მოხდენილი და ჯერ კიდევ ახალგაზრდა ვაჟკაცი. გაზაფხულის მშვენიერი, თბილი დღე იყო. მზე უხვად აფრქვევდა ირგვლივ თავის სხივებს და აბჰყვრიალებდა გუმბათებს. ქალაქის

ქუჩებს, რომლის დაყოლებით პატარა გაკრევილ ხეებს უკვე გამოეღოთ მწვანე კვირტები, მოჰფენოდნენ ამ გაზაფხულის დღესავეთ მხიარული მოსეირნენი. დიმიტრი არავის ყურადღებას არ აქცევდა, პალტოს ღილეები გაეხსნა და სრული მკერდით ისუნთქავდა სუფთა, თბილ ჰაერს. ერთი სახლის წინ გაჩერდა და ზარი დარეკა. კარები საჩქაროდ გაუღეს.

— ქალბატონი შინ ბრძანდება? — ჰკითხა მოსამსახურე ჯარის-კაცს. მაგრამ გაპრიალებულ კიბის თავზე გამოჩნდა თეთრ განიერ კაბაში გამოწყობილი, თითონ ქალბატონი, ისიც მაღალი, ღამაზი, მოხდენილი და ჯერ კიდევ ახალგაზრდა.

— შინ ვარ, შინ, — დაიძაბა ქალმა და გაუცინა ქმარს. ხელში პაწია, ფუნჯულა ბავშვი ეჭირა. ისიც უცინოდა მამას, უწევდა ხელებს და ამზობდა: „მამა, მამა!“ ეს ერთად ერთი სიტყვა იყო და ჯერ-ჯერობით პაწიამ, მაგრამ მამის გულს

ბევრ რასმე ეუბნებოდა ეს ერთი სიტყვაც. ბედნიერმა მანქანულმა საჩქაროდ აირბინა კიბე, ჩააკონცა ფუნჯულა და აგრეთვე ორი პატარა, რომლებიც მამის ხმაზე გამოცვივდნენ ყვირილით: „მამილო, მამილო მოვიდა, ცხენზე შეგვესვამს!“ და აქეთ-იქით-გან მიეხვივნენ. დიმიტრიმ საჩქაროდ გაიხადა პალტო და გაუწია ხელი ცოლს ფუნჯულას გამოსართმევად.

— აბა, თინა, პალიკო! მოდით, ცხენი, ცხენი მოვიდა... კოტე სადღაა?... სადილი მზად გაქვს, ღიზა? მშინ ისე, რომ... — ეუბნებოდა სხაპასხუპით შეილებს და ცოლს, თანაც ბავშვებს ეთამაშებოდა.

— სადილი მზად არის, მაგრამ კოტე-კი არ მოსულა ჯერ. იქ ჯარის-კაცი გელოდება, რაღაც ქალაქი მოიტანა, — მიუგო ცოლმა.

— დიდი ხანია? აქ დაუძახე... თქვენ წადით თქვენს ოთახში, ახლავე მოვალ, ხომ იცით, ჯერ საქმე უნდა გავაკეთო, — უთხრა მან ბავშვებს. ბედნიერი ღიმილი მაშინვე მკაცრ სერიოზულ გამომეტყველებად შესცვალა და გასწია თავის ოთახისკენ. ჯარის-კაცი საღამოს შემდეგ მიაწოდა დაბეჭდილი ქალაქი. დიმიტრიმ გაშალა და წაიკითხა „ბრძანება“. შიგნით: კაპიტან ლელიაშვილს. დღეს სამხედრო სავლელ სასამართლოს განჩინებით მიესაჯა დახვერტა ოთხ დამნაშავეს: სიმონ ლომიძეს, ივანე ფერაძეს, კახიანე სანაძეს, თევდორე გიორგაძეს. ხვალ დილის ოთხ საათზე თქვენი რაზმით დანიშნული ხართ თქვენ ამ განჩინების ასასრულებლად... დიმიტრის ოდნავ გადაჰკრა ფერმა, მაგრამ მტკიცედ, სერიოზულად მოაწერა „ეჟრნალიში“ თავის სახელი და გვარი, რომ ბრძანება ჩაიბარა; „ეჟრნალი“ ჯარის-კაცს გადასცა და გაისტუმრა. თითონ-კი დაფიქრებული, ნელის ნაბიჯით გამოვიდა და გასწია ბავშვების ოთახისკენ. დაინახეს თუ არა ბავშვებმა მამა, გამოქანდნენ სიცილ-ყიჟინით და მოებლაუქნენ ფეხებზე. დიმიტრი გაჩერდა, დააკალა სანამ კარგად შეასხდებოდნენ ერთი-ერთს და მეორე-მეორე ფეხზე, გამოართვა ცოლს

ფუნჯულა, დაისვა კისერზე, ისე რომ იმის ორივე პაწაწასმასში წულეებიანი ფეხი მამის ტუჩებს სწვდებოდა.

— რა ქალღი მოგიტანეს?—ჰკითხა ლიზამ.

— ეჰ, არაფერი, — მიუგო მან ოდნავ ამოხენქვით. — აბა, მაგრად იყავით, — უთხრა ბავშვებს და დაიწყო სიარული. ბავშვები ალტაცებაში მოვიდნენ: ყვიროდნენ, იცინოდნენ. პაწია-კი უფათურებდა მსუქან ხელებს მამის ოდნავ გამელოტებულ თავს. დედაც უკან დასდევდა სიცილით. დიმიტრიმ გაიარა ოთახი და დაბრუნდა; ის თითონაც გამხიარულდა და იცინოდა; გაწითლებულ სახეზე ოფლი ჩამოსდიოდა.

— კარგით, დაიღალა მამილო! თინა, პალიკო, ადექით! — უთხრა დედამ ფეხებზე შემჯდარ ბავშვებს.

— არა, არა, კოტა კიდევ, შენი ჰირიმე, ჩემო დედიკო, — ებვეწებოდნენ თინა და მეზღვაურის ტანისამოსში გამოწყობილი პალიკო.

— არა, არ დავიღალე, ლიზა, ვივლით კიდევ კოტას, კოტე ხომ მაინც არ მოსულა, — უთხრა დიმიტრიმ ცოლს და განაგრძო სიარული.

მოვიდა კოტეც. გაწითლებული, მხიარული შემოიქრა ოთახში, წიგნები დაყარა სასწავლო მაგიდაზე და მოეხვია დედ-მამას.

— აა, კოტე, კოტიკო, ჩემო ბიჭიკო! — უთხრა მამამ სიყვარულით.

— რად დაიგვიანე, შეცუღლუტო, მამა მშვიერი მოვიდა და შენ-ღა გიციდილით სადილს, — უთხრა თითის ქნვეით დედამ, — აჰ, ნიკოც მოვიდა? მოდი, მოდი, კოტემ ხომ არა გაწყენინა რა, რომ არ მოდიოდი?

— ნიკოს გაუმარჯოს! სად იყავ ამდენ ხანს, კაცო, რომ აგრე დაგვივიწყე, ერთი კვირაა, არ მოსულხარ, ჰა? — მხიარულად გაუწოდა დიმიტრიმ ხელი ამ დროს ოთახში შემოსულ კოტეს საუკეთესო მეგობარს, კოტა კოტეზე უფროსს გიმნაზიელს ნიკოს, რომელიც ხშირად დადიოდა ლელიაშვილის ოჯახში.

და ყველას უყვარდა. ახლაც, დაინახეს თუ არა, ბავშვები, რომლებსაც მოკვიდნენ და მოეხვიენენ სტუმარს. კოტე და ნიკო მერე კლასის მოწაფენი იყვნენ. ლიზამ გამოართვა ქმარს ბავშვი და იმ წამსვე გავიდა სადილის თავდარიგის მისაცემად.

— იმიტომ არ მოდიოდა, მამილო, რომ, წარმოიდგინე, მამა ჰყავს დაქვრიული. ღამე დაეცნენ, სახლი გაუჩრახვეს, დაატუსაღეს და...

— ივანე ფერაძე ნიკოს მამაა... როგორ... მერმე არ იცით, ხვალ?... — შეჰყვირა უცბე შემკრთალმა დიმიტრიმ, გადაისვა შუბლზე ხელი და დააშტერდა ნიკოს.

— შოო, ივანე ფერაძე. შენ საიდან იცოდი, მამილო? ციხეშია, და ნიკოს დედას დაჰპირდნენ, საქმეს რომ გამოვიძიებთ, მერმე განახვებთო. შეიძლება, ხვალ კიდევაც ანახვონ. რომ იცოდე, როგორ ტირიან ნიკოს დედა და დები, მამილო: არ დახვრიტონო, ეშინიანთ; ნიკო და შე ვამბობთ, რომ ჩქარა გამოუშვებენ. ისე უნდა ნიკოს მამის ნახვა... როგორ ფიქრობ, მამილო, ჩქარა გამოუშვებენ?

— რასაკვირველია, რასაკვირველია, — განიმეორა როგორღაც უაზროდ დიმიტრიმ.

— აბა, სადილი! მოდით, მოდით, ჩქარა! — დაიძახა დედამ და ყველანი წავიდნენ სასადილო ოთახისკენ, სადაც თოვლივით თეთრ სუფრაზე უკვე იყო დალაგებული საქმელები.

— ნიკო, მამაშენი დაიქირეს? — ჰკითხა ლიზამ თანაგრძნობით, — ღმერთი მოწყალეა, ჩქარა გამოუშვებენ: ნუ გეშინია, აი დიმიტრი დაგეხმარება, შეგიტყობს, როგორ არის იმის საქმე. დაჯექი. გენაცვალე, აი მანდ, კოტესთან.

ყველანი შემოუსხდნენ სუფრას. დიმიტრი დაფიქრებული იყო.

— ივანე ფერაძე... ჰმ, სულ დამავეიწყდა, რომ ნიკო-ფერაძეა, სთქვა მან ჩუმი ხმით. ლიზამ გაკვირვებით შეხედა ქმარს და, ლაპარაკის საგანი რომ გამოეცვალა, მიუბრუნდა შვილს:

— რად დაიგვიანე დღეს, კოტე?

— წარმოიდგინე, დედილო, — დაიწყო კოტემ სხაპუნა ლეონიძის ჩვენსა რომ ანდრეი მელიტონიჩი დადის, აფიცერი ქედაძე... ამ რამდენიმე დღის წინ თურმე სამი ტუსალი მუშა დაუზღვრტინებია... ჩვენ-კი ეს არ ვიცოდით და, წარმოიდგინე, ამისთანა კაცს ხელს ვართმევდით, ჩვენს სახლში ვუშვებდით... აბა ახლა მობრძანდეს, ხელს-კი არა...

— ეჰ, საიდან იგებთ ამისთანა ამბებს, ერთი მითხარი, — უთბრა მას მამამ, კოტა არ იყოს, წყენით.

— ერიპაა, საიდან ვიგებთ? მთელი ქალაქი მაგას ლაპარაკობს. გიმნაზიაში ყველამ იცის. იმის შვილი მიტო ჩვენთან არ სწავლობს?... მთელმა გიმნაზიამ ბოიკოტი გამოუცხადა; ვათურთხებდით სახეში. ისე ტიროდა; ისე ტიროდა... შერმე უარი სთქვა, იფიცა, ქედაძე ჩემი მამა არ არისო. მაგრამ ჩვენ ნამდვილი ვიცოდით...

— ცუდად მოქცეულხართ გიმნაზიელები; ბავშვმა რა დააშავა, რომ ასე დასაჯეთ: ცოდვა არ არის? — უსაყვედურა დედამ.

— ჩვენ რა ვქნათ, თუ-კი თავის მამას არ ეცოდება? ვინც მოკლეს, განა ისინი-კი საცოდავნი არ არიან? — სთქვა დინჯად ნიკომ, თან მადიანად დაუწყო ხერება წვესს.

— მამამ რა ქნას, ნიკო, თუ-კი უბრძანეს? როგორ იქნება, სამსახურში მყოფმა რომ ბრძანება არ შეასრულოს?

— ოჰ, დედა, რას ლაპარაკობ! ჩემი მამა არასოდეს არ შეასრულებს ამისთანა საზიზღარ ბრძანებას, — სთქვა ამაყად კოტემ და სიყვარულით შეხედა მამას, — არა, მამილო?..

დომიტრი შეშფოთებით შეინძრა სკამზე, გადაისვა თავზე ხელი და დაუწყო წვესს კოვზით რევა.

— ღმერთმა დაიფაროს! კაცის მოკვლა დიდი ცოდვაა. მაგრამ წვალეხაც არ ვარგა, და შენც ცუდად მოქცეულხარ, რომ ცუდი საქმისთვის დარჩი და დაიგვიანე.

— განა ამისთვის დაიგვიანე, სთქვა კოტათი შემკრთალმა კოტემ. ის გრძნობდა დედის სიძარბოებს და ისე გაბედვით

აღარ ლაპარაკობდა.— კრება გაემართეთ და ჩვენ, — მფინჯვენივით და კიდევ სამი ჩვენი ამხანაგი „დელეგატებად“ აგვარჩიეს, — და მეორე გიმნაზიაში გაგვეზადნეს, რომ იქაც შეგვეტყუობინებინა მიტოს ამბავი... ისე ტიროდა მიტო; გვებვეწებოდა, ნუ წახვალთო... ჯვარიც-კი ჩამოიხსნა გულიდან: ოღონდ ნუ წახვალთ, მეტი არაფერი მაქვს და ამას მოგცემთო...

— უპ, რა საშინლად მოქცეულხართ: როგორ არ გრცხვენიათ, კოტე, ასე ბავშვის წვალება?... აბა შენი თავი წარმოიდგინე მიტოს ადგილას... წარმოიდგინე ერთს წამს, რომ მეც შევასრულე ამისთანა ბრძანება, — უთხრა შეილს აღელვებულმა მამამ.

— არა, მამილო, ვერ წარმოვიდგენ! შენ რომ ამისთანა საქმე ჩაიდინო, მე სრულიადაც აღარ წავალ გიმნაზიაში. შენ გგონია, ამხანაგებში გამოვჩნდები, ან სადილად გამოვალ!... მზესაც არ დავენახვები... მაგრამ ეს ხომ თავის დღეში არ იქნება... მიტო, მართალია, არ არის დამნაშავე, მაგრამ რისთვის მოვიდა... ნუ ჯავრობ, მამილო, რა კარგი ხარ... — კოტემ სწრაფად მიიწია და უცებ აკოცა მამის ხელს, რომლის გაწვევა ვეღარ მოასწრო დიმიტრიმ.

— მამა ჩემიც კარგი კაცია: ცუდ საქმეს არასოდეს არ ჩაიდენს, მეც ძალიან მიყვარს მამა; რომ გავიზრდები, სწორედ მამიჩემისთანა კაცი ვიქნები, — სთქვა ნიკომ დინჯი სიამაყით, და შეხედა კოტეს, რომელიც პატივის ცემით უგდებდა ყურს თავის მეგობარს. ლიზამ ოდნავ გაიღიმა. ის გულმოდგინედ ეხმარებოდა შემწვარის დაქრამი პატარა თინას და პალიკოს. თანაც თვალს ადევნებდა ვადიას, რომელსაც პაწია თამრიკო ეჭირა. მთელი თავისი ყურადღება შეიღებებისაკენ ჰქონდა მიქცეული და ვერ შეამჩნია, რომ დიმიტრი არაფერს სჯამდა. როცა პატარებმა შემწვარი გაათავეს, მაშინ მიუბრუნდა ქმარს:

— დიმიტრი, დარეკე, შენი ქირიბე, — მაგრამ შეხედა თუ არა იმის შემკრთალ სახეს და ხელუხლებელს წვეს, გა-

ნციფრებით შეჰყვირა შეშინებულმა:—რა ამბავია არაფერს სჯამ?

— არა შშინ, ლიზა,— მიუგო ქმარმა; ადგა და დაუმატა:—თქვენ გაათავეთ სადილი, არ ადგეთ. ახლაც მოვალ, კოტა საქმე მაქვს... დასაწერი.

ღიმიტრი გავიდა თავის ოთახში, გაიარ-გამოიარა, ფანჯარაში გაიხედა, შემდეგ მიუჯდა საწერ მაგიდას და დაფიქრებული ხელზედ დაეყრდნო. „ფერადე... ხვალ დილით ოთხ საათზე... საწყალი ნიკო... როგორ უნდა შევხედო მერმე ნიკოს, ან კოტეს?... ბოიკოტს გამოუცხადებენ...ჰმ... მზესაც არ დავენახეები“-ო... აჰ, არა, არ შემოძლია... ღმერთო ჩემო, როგორ მოვიქცე?... სამსახურიდან რომ დამითხოვონ?... სიღარიბე!...

— მამილო, მამილო,— მხიარული ძახილით შემოიკრბინა კოტემ,— მამილო, კინალამ არ დაგვაიფიწყდა, გუშინ რომ დავპირდი სასეირნოდ წამოსვლას ჩვეთან; ჩქარა, არ დაგვიგვიანდეს, ნიკოც მოდის.

ღიმიტრიმ მაშინვე გადაატრიალა „ბრძანება“ და სწრაფად მიუგო შეილს:

— ახლაც, ახლაც, კოტე, იმ კოტა დასაწერი მაქვს, გამოვალ და წავიდეთ, მაგრამ სასეირნოდ წასვლა გადავდოთ, ციხეში წავიდეთ, იქნება ნიკოს მამის ნახვა მოვახერხოთ.

— აჰ, მამილო, რა კარგი ხარ! გავიქცევი, ნიკოს ვახარებ,— შეჰყვირა კოტემ სიხარულით და მოეხვია მამას კისერზე.

— მოიცა, მოიცა, კოტიკო,— გაუბედავად შეაჩერა შეილი მამამ,— მოიცა, იცირა გითხრა... იი... ვთქვით, რომ მეც ისე მოვქცეულიყავ, როგორც შიტოს მამა... ნუ თუ შენც უარს იტყოდი.. დაიფიცავდი, რომ მე შენი მამა არ ვარ? ნუ თუ...— ღიმიტრის ენა შეუბოროძიკდა.

კოტე გაფითრდა, როგორღაც შეიკუმშა, ბაგე დაებრიცა, შეშინებული დააცქერდა მამას თვალეში და კანკალით წარმოსთქვა:

— მაშელო, შენ მგონია...— მაგრამ უცებ მთელი გაუბრწყინდა. მამამ გაიცინა და ბავშვი მიხვდა, რომ საშიში არა იყო რა.

— არა, არა, კოტე, ნუ გეშინია, არ შეგარცხვენს მამა-შენი!.. წადი, უთხარი ნიკოს, მამიშენის სანახავად მივდივართ თქო.

კოტე მხიარულად გავარდა ოთახიდან. დიმიტრი კოტხანს კიდევ იჯდა დაფიქრებული. შემდეგ გამოიღო ქალაღი და თავის უფროსს მისწერა: „თქვენო აღმატებულებავ, გთხოვთ, გამათავისუფლოთ ხვალ დილით ოთხი ტუსადის დახვრეტაზე დასწრებისაგან, რადგანაც ფერაძე ჩემი კარგი ნაცნობია და ჩემთვის ძალიან სამძიმო იქნება თქვენი ბრძანების სისრულეში მოყვანა“. — წერილი დაბეჭდა, დარეკა, ჯარის-კაცს გადასცა და უთხრა:

— პოლკის უფროსს მიართმევ.

— შესმის, თქვენო მაღალკეთილშობილებავ, — მიუგო ჯარის-კაცმა, გატრიალდა და გავიდა.

— იქნება ერთხელ-კი შეიწყნარონ ჩემი თხოვნა, მაგრამ შემდეგ? — სთქვა დიმიტრიმ თავისთვის და კოტა სიჩუმის შემდეგ გადაწყვეტით დაუმატა: — ეჰ, არც შემდეგში წავილ, გამომაგდონ. ღმერთი მოწყალეა, ყველაფერი სჯობს ამისთანა ცხოვრებას... — მძიმედ ამოიხვნეშა და გავიდა კოლოთან. ლიზ, ტახტზე იჯდა დასაწყვენად დამზადებულ ბავშვის ლოგინთან და აწოკებდა ფუნჩულა გოგონას, რომელსაც სთვლემდა, მაგრამ მინც, რაც ძალი და ღონე ჰქონდა, აცმაცუნებდა ტუჩებს და ნელა უფათურებდა ხელებს დედის ძუძუს. დაინახათ არა ქმარი, ლიზამ ბედნიერის ღიმილით მიიღვა თითი პირზე და ანიშნა, ჩუმად იყავიო.

ბედნიერება თბილად მოხვდა დიმიტრის გულსაც და გამოჰკრთა ღიმილით.

— ერთს ვაკოცებ, ერთს, — მიუგო მან ჩუმად, პასუხს აღარ დაუცადა, დაიხარა და დაეკონა პაწიას. შემდეგ აკოცა

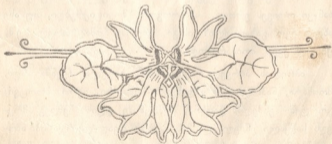
შუბლზე ცოლს და სერიოზულად, ნელის ხმით, რომელიც მისივე
არ გაელვინებინა, უთხრა:

— ლიზა, უნდა მეთქვა რამე, მაგრამ არა უშავს-რა, მერმე იყოს. ვიცი დამეთანხმები.

— ჰო, ჰო, მერმე მითხარ, არ გაიღვიძოს... თინა და პალიკო სასერიოდ გავისტუმრე, მეც წამოვიდოდი თქვენთან, მაგრამ თამარიკოს ვერ დავტოვე: მეშინია, კბილები ამოსდის და ავად არ გახდეს, — უთხრა ლიზამ და სიყვარულით შეხედა შვილს. დიმიტრი დააკტერდა ცოლს, თითქო პირველად ხედავსო და გაიღიმა.

— ლიზა, შენ ისეთი დედაკაცი ხარ, რომ შენთან სიღარიბეშიც ბედნიერები ვიქნებით... — უთხრა მან გრძნობით, მოტრიალდა და საჩქაროდ გავიდა დერფთანში, სადაც ნიკო და კოტე უკვე ჩაცმულები ელოდნენ მას. გაკვირვებულმა ლიზამ სიყვარულით გაადევნა ქმარს თვალი, მაგრამ არ განძრეულა, რადგან ეშინოდა, პაწიას არ გამოღვიძებოდა.

ნინო ნაკაშიძე

ბი

გაზაფხული

ოგორ ზუმად, ნელა-ნელა მოგვეპარა ეს ცელქი! ჯერ ისევ მარტში შევატყე, რომ იღვიძებდა, მაგრამ არეულმა მარტმა მაინც ნამდვილი არა მითხრა-რა!

ხან მზეს გამოაშუქებდა, ხან თოვლ-ქყაპს წამოუშენდა, ხან-კი ორივეს ერთად. აბა როგორ მოვიფიქრებდი, თუ ასე ახლო იყო გაზაფხული? ის-კი, თურმე ზუმად თოვლ ქვეშ, ყინულ ქვეშ მოიპარებოდა.

აპრილის პირველ რიცხვებიდან იხუვლა ჩვენმა რუმ, მოიმატა, ნაპირებიდან გადასქდა; მინდორი, ველი, ბორცვი, კორდები ენძელამ დაფარა; რამდენიმე დღის შემდეგ მოკვდა საწყალი ენძელა და მის მაგიერ თვალ-ლურჯა იამ ამოიციხა მიწიდან; ზოგან-კი მომაკვდავი აღისფერ-შებუნებული ენძელა და სიცოცხლით აღსავსე ია ერთმანეთს გადახვევოდნენ.

ენძელა ეთხოვებოდა ჴიას, ია დასტიროდა ენძელას!

მთებზედაც თოვლი აქრელდა.

მინდორში ნახნავემა ჯეჯილი ამოაფეთქა.

— მუუ! ბეე! მუუ! ბეე! — ყოველმხრიდან გაისმის რძიან ბალახზე წელ-გამთბარ ძროხისა და ცხვრის ფშვინვა, ხმაურობა.

მწყემსებმაც, თითქოსახლა გამოიღვიძესო, გამართეს ჩარფუზანა, ქიდილი, სიმღერა.

აღბად დაავიწყდათ იანვრის მუხრუჭი, თებერვლის სუსხიანი ქარი და მარტის თოვლ-ქყაპი!

ზამთარში საბძლის სტუმარი ბელურები დღეს აღარავის კადრულობენ. თავი ისე უქირავეთ, თითქოს გაქირვება არ ენახოთ.

კაქკაქმა ხომ გააქირასაქმე! „მოდის“ „მოდის“, დასძახის დედაჩემს. და ჩვენც ველოდებით, როდის იქნება, მართლა მოვიდეს ჩემი ძმა ქალაქიდან! იქა სწავლობს.

ნეტა ქალაქშიც ასეთი გაზაფხული იცის, როგორც სოფელში?

ბიკო-გოგიაშ ყურთა სმენა წაიღო, მეტადრე აჯავრებს მეწისქვილე გოგიას, სწორედ მისი წისქვილის წინ კაკალზე აპირებს ბუდის გაკეთებას.

გაზაფხულდა და ყველამ ხმა ამოიღო; უენო მიწამ ყვავილები ამოაფეთქა, ჩიტმა-ჩიორამ გალობა დაიწყო, რუმ დაგლიჯა ნაქერ-ნაქერ ყინულის საბანი, მთამ თოვლი მხოლოდ თვის გუმბათებ-მწვერვალებზე-და გააჩერა, როგორც თეთრი გვირგვინი ზურმუხტფეროვან კაბაზე; ხემ, ჩირგვმა, ტყემ, ქალამ კოკორი გამოუშვა. ნამდვილს გაზაფხულს-კი ერთი რამ აკლია: მერცხალი და ბულბული.

ისინიც მალე, ძრიელ მალე გვეწვევიან, და მალე მადლობას გვხატავენ. ღმერთი, გაზაფხული გადაგვეშლება თვალ წინ.

ცელქი ჩუმად, ნელა-ნელა გვეპარება თოვლის ქვეშედან....

ი. ევდოშვილი.

მზითვის ლანგარი

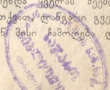
(მოთხრობა უიდასი)

აღიან ძველი იყო ეს ლანგარი; როგორც მთე-
ბია ძველი და თვით დედა-მიწა, ისე ეს ლანგა-
რიც, იძახდა ხალხი. ეს იმ ძვირფას წმინდა
ლანგართაგანი იყო, შუა გულში ჯამივით
ამოხვეწილი ტკბილფეოლობისათვის, რომელსაც
ძველად მზითვის ლანგარს ეძახდნენ და ჯორ-
ჯიოსა და ჰორაცო ფონტანის მიერ იყვნენ
დახატულნი მართლაც საქორწინოდ. ლანგარი

კედელზე ეკიდა, დაფანგებულ ლურსმანზე, ჯიუდეტა ბერ-
ნაკოს სახლში ქვაბებსა და გამხმარ ბალახებთან ერთად, ძველს.
ქიებისაგან დაჩრჩინოს ხის ჩარჩოში. ჯიუდეტას, ყველა
მის მახლობელს და წათესავებს მტკიცედ სწამდათ, რომ ლან-
გარს, ვინც ხელს შეახებდა, უბედურება არ ასცდებოდა. მის
გარშემო მტვრის აბერთყა და გაწმენდა ყველას შეეძლო.
ხელის შეხება—არა. მოკლედ რომ ვთქვათ, ლანგარი გველის
თვალად მიაჩნდათ, ხოლო კედლიდან მისი ჩამოღება დიდ-

1957

უმედუროების მომასწავებლად. ლანგარი ისე სწამდათ, რომ გეკითხათ: გორც თავიანთი მღვდლები და წმინდანები. რომ გეკითხათ: რაღა გწამთო? გიპასუხებდნენ: ჩვენს მამა-პაპის სწამდა და ჩვენცა გწამსო. რაც უნდა ურწმუნო ყოფილიყავით, ეს საბუთი საკმაო უნდა ყოფილიყო თქვენს მოსარჯულებლად. ჯიუდებტა პირჯვარს იწერდა, როცა ლანგარს შეჭხედავდა, თითქოს ხატის წინ იდგესო.

— მამა-პაპეულიაო, შეჭხარიდა ჯიუდებტა, ბედსა გვწვესო. ღრმად მოხუცებული იყო, ოთხმოც წელზე მეტისა. ახალგაზრდა დაქვრივდა. ორი ვაჟი შეილიც დაეხოცა: ერთი ომში მოუკლეს, მეორეს მეხი დაეცა. ბევრი ტანჯვა და ავადობა გამოიარა საბრალომ, ბევრი ნაკლულევიანება, სიღარიბე. მაინც დაჟინებით გაიძახდა, ლანგარი ბედსა გვწვესო.

— მადლობა ღმერთს, თუ ფაეღლოს გაზრდას მაინც მოვესწარ, იტყოდა ხოლმე ისეთი კილოთი, თითქოს მთელი ქვეყანა იმისი იყოსო.

ფაეღლო (რაფიელი) იმისი შეილის შეილი იყო, ერთად ერთი მამრი მთელს გვარში; დები-კი ბევრი ჰყავდა. ეს პატარა გვრიტები ვარდივითა ყვაოდნენ, იყვნენ ღონივრები და ოჯახისთვის გამოსადეგნი, როგორც საზოგადოდ ყველა გლეხის ბავშვები ტოსკანში.

ლამაზი, მამაცი, ხათრიანი, პატიოსანი, ღონიერი ბიჭი იყო ფაეღლო და ყველა საქმეში მხარში ედგა თავის დიდუდას. იმათი პატარა სახლი იდგა გორაკზე სოფელ იმპრუნეტის ახლო, სადაც მუდამ ქარი დედა-ბერივით წუწუნებს. ერთის ჯორისა და ურმის მეტი არაფერი გააჩნდათ. ეზიდებოდნენ ქირით ქალაქში იმპრუნეტის გათქმულს თიხის კურკელს და იმით ცხოვრობდნენ. როცა ჯიუდებტას შვილები დაეხოცა, ფაეღლოც პატარა დარჩა, დიდი-დედამ მოჯამაგირე დაიჭირა ურმის სატარებლად... ბევრი მწუხარება გამოიარა საწყალმა დედა-ბერმა, ბევრი ღამე ათია თვალ-ცრემლიანმა, არ ჰქონდა ერთი წამი დასვენება, მუდამ ფუსფუსებდა, სულ

იმის ზრუნვაში იყო, რომ ბავშვებს არ მოშინოდნენ, თბილი რამ სცმოდათ. ოთხის წლის განმავლობაში წამოიჩეხა, და უკვე შეეძლო თვითონ ევლო ლრემზე. დებიც არ ისხდნენ შინ უსაქმოდ: ჰქსოვდნენ ქილობებს და ეზიდებოდნენ ტყიდან ფიჩხსა და ნეკერს ჯორის საკვებად. ქირაზე სიარული სარფიანი ხელობა იყო. ოჯახი ცოტა არ იყო ფეხზე წამოდგა, დღესასწაულებში და კვირა დღეობით წენიანი საქმელი, ხორცეულიც კი მოეპოვებოდათ სუფრაზე.

—ღმერთი მოწყალეა, არ დაგვივიწყებს, ამბობდა ჯიუღეტტა, და ლანგარიც, როგორც უწყით, შვილებო, ბედის მომასწავებელია. როგორც ფაელო, ისე იმისი დები დიდი მოწიწებით უცქეროდნენ ლანგარს, რომელიც საუცხოვოდ იყო ნახატი შრავალი ფერადით. მხატვრობის საგნად იყო აღებული ისაჲ და რებეკა. მოშქმედ პირებს მეთექვსმეტე საუკუნის ტანისამოსი ეცვათ. ლანგარი ოქროს წყალით იყო მოვარაყებული, რადგან იმ დროის მხატვრები ფრად დახელოვნებულნი იყვნენ ამ საქმეში. ლანგარის გარშემო იყო დაწერილი შავი ასოებით და გამოყვანილი იყო მეფე, რომელიც დღღოფალს სძღვნიდა ბეკედს და ჰერცოგის გვირგვინს. ბაღღებს ძლივს შეეძლოთ გარჩევა ამ სურათისა, რადგან იგი პნელს კუნჭულში ეკიდა და, როგორც ვიცი, გარშემო მისა სხვა და სხვა ბაღღები იყო ჩამოკიდებული. როცა მისი გასინჯვა უნდოდათ, სანთელს მიანათებდნენ და ლანგარის მხატვრობა აბრიალდებოდა ათას ფერად, გამოსცემდა თვალის მკრელს ბრწყინვალებას, შავი ასოებიც კარგად დაეტყობოდა, თუმცა წაკითხვა არავის შეეძლო. ჯიუღეტტა მოჰყვებოდა ლანგარის ამბავს, — შამა-პაპათა დროსაც აქ ეკიდა და როგორც თქმულება არის, თვით ჩვენ ჩამომავალნი ვართ იმ წინაპართა, რომელთა ღერბი და გვირგვინი ლანგარზე არის დახატული... ეს ტყუილია, რა თქმა უნდაო. ბავშვები პირ-დაღებულნი მოწიწებით ყურს უგდებდნენ თავიანთ დიდედას.

მართლა-კი ტყუილია, ვინ იცის? ფიქრობდა თანამდევლის
 ფაელოო. ბევრს არც თავს იტკივებდა სინამდვილის გასაგე-
 ბად. ამაყი და ჩუმი ბიჭი იყო. ამხანაგები „ამპარტაენს-
 ეძახდნენ, რადგან არ უყვარდა იმათსავით სმა, თამაშობა და ჩი-
 ტებზე ნადირობა. კვირა-უქმობით, არ უყვარდა დუქნებში
 სიარული და ლაყობა გრძელს ზამთრის ღამეებში. ფაელ-
 ლო გარიერაეს უსწრობდა, ისე ადრე დგებოდა, ჰკმაზაგ-
 და თავის ჯორაკს და გაუდგებოდა გზას ღიმონადისა, ერ-
 ბოს და წყლის ქურქლით დატვირთული. ფრიად ღინჯი და
 დარბაისელი იყო. უყვარდა თავისი ბებია, უმცროსი დები
 და თავისი ძალი პასტორი. მგონია, პასტორი ყველაზე მე-
 ტად უყვარდა. საუკეთესო ძალი იყო, მართლა; თუმცა ეს
 მხარე გათქმულია ძაღლებით, მაგრამ ფაელოოს პასტორის-
 თანა, ძვირად მოიპოვებოდა, სწორედ მეფის სრა-სახლის სა-
 კადრისო იყო. ამისთანა ძალი ნამდვილი დამამშვენებელი
 არის თავის ჯიშისა: მამაცია, მშვიდი, სულგრძელი, ტანა-
 დი, ნამდვილი რაინდი. როგორმე რომ შესაძლებელი იყოს
 და თვით ხელმწიფის ცალი ესტუმრებოდეს ჩვენს ფიქვნა-
 რით შემოსილს მთებს, ჩვენს მთის ფერდობებზე გაბნეულს
 ზეთის-ხილის ბაღებს და მწირ სადგურებს, პასტორისთანა
 ძალი უთუოდ მოღად შემოვიდოდა და დედოფალი თავის
 კაბას არ დაზოგავდა, რომ ზედ მოესვენებინა საყვარელი
 პირუტყვი.

დიდ ხანს იცხოვრეს ერთად ფაელოომ და პასტორმა ბე-
 დნიერად. საქმის დღეში ოცდა ათ ვერსს მიდიოდნენ ქალაქს
 მტვრიან და ტალახიან გზაში. როცა ფაელოო სადმე წავი-
 დოდა, პასტორი არ შორდებოდა ურემს და ჰყარაულთბდა, რო-
 გორც აღამიანი. საღამო ხანზე სახლში ბრუნდებოდნენ არა
 ქვეითად, არამედ ურმით. თუ ქურქელი აღარ იყო ქალა-
 ქში წასაღები, მიემგზავრებოდნენ ტყეში, უდებდნენ ურე-
 მზე ჩადუნის ფოთოლს, დეკას, რომლითაც გლეხები და მე-
 ქურქლეები ახურებენ ქურას. ჩადუნას და დეკას უზიდავ-

დნენ ქალაქში მეშეშეებს. ხან და ხან ჩაღა და თივა
 დათ. ერთი სიტყვით, ზამთარ-ზაფხულს ფაელოლო, ჯორაკი
 და პასტორი მალალ კლდიან მთიდან უნდა დაშვებულო-
 ყვენ დაბლა თავ-დაღმართზე, თორემ სიმშლით დაიბო-
 ცებოდნენ. ეს მგელი, სიმშლიად წოდებული, ბევრჯელ მი-
 სდგომიათ კარებზე, ნამეტნავად ბოლოს დროს, როცა დაადვეს
 ფქვილს ხარჯი და ლუქმა გაუწყვიტეს ღარიბ-ლატაკ ხალხ-
 სა. მაგრამ ამ მგელს ფაელოლოს ოჯახში მაინც ფეხი არ
 შეუდგამს.

— უნდა მადლობელი ვიყოთ ამ დალოცვილი ღანგრი-
 სა, ამბობდა ჯიუდებტა. „ჯორაკისა და ჩემი მადლობე-
 ლი იყავით, ფიქრობდა თავისთვის ფაელოლო, მაგრამ მაშინვე
 შეინანებდა ამ ფიქრს, რადგან პატიოსანი, ღეთის მოშიში ყმა-
 წვილი იყო.

— ვენაცვალე მაგის სიყმეს, ღამაზია, მშვენიერი, ჩემი
 „ფაელოლო“, ამბობდა ჯიუდებტა, როცა დაინახავდა შვილი-
 შვილს სადღესასწაულოდ მორთულ-მოკაზმულს; — ყურს უკან
 ყვავილი ჰქონდა ფაელოლოს. მზე ბრწინავდა იმის დიდრონ,
 ლურჯ თვალეებში და იმის ხუჭუქ თმაზე. გასათხოვარი ქალე-
 ბიც ამასვე ამბობდნენ თავის გულში, ოცა ქვეშიდან გა-
 დაავლებდნენ თვალს და თან თავის ქერა, ოქროსავით ბკვრი-
 ალა ნაწნავებს ისწორებდნენ ხელით. ეს-კი ყურადღებასაც არ
 აქცევდა; ან-კი სად ეცალა იმათთვის? საქმისაგან წელში
 წყდებოდა, ხოლო თანაშემწედ ჰყვანდნენ დები და თავის სა-
 ყვარელი პასტორი.

— როცა წირვაზე მივდივარ, ჩემი პასტორი, მაშინადვე,
 გაიგებს ხოლმე და არ ინძრევა. ფეხებზე დახედავს და, თუ
 წაღები მაცვია, იცის საცა მივემგზავრები.

ფაელოლო ძალიან უფრთხილდებოდა წაღებს და იცვამდა
 მხოლოდ მაშინ, როცა საყდარში მიდიოდა.

ამ ნაირი ცხოვრება ქალაქის ხალხს საშინლად ეჩვენე-
 ბა. მართლაც, არ არის ადვილი მთელი წლის განმავლობაში,

ქარსა, სიცხე-პაპანაქებაში, დარსა და ავდარში წინ დადგნობის
 სიარული: წინ მიგიძღვებოდეს ჯორაკი დადებული ურმით
 და „აცე-აცეს“ მისძახოდე. ფაელო-კი სუბუქად იტანდა
 ამ საშინელებას. ეს უსწავლელი, წერა-კითხვის უცოდინარი
 ბაღლი, ამ გვარ ცხოვრებაში თავისებურს პოეზიას და სია-
 მოვნებას ჰგრძნობდა. სიამოვნებით ეგებებოდა მთის მწვერ-
 ვალზე მდგომარე სახლიდან განთიადს, დილის ცისკარს, ვარ-
 დის ფრად შედგებილს აღმოსავლეთს. გულ-დასმით ყურს უგ-
 დებდა მონასტრის დიდრონი ზარების გუგუნს. უყვარდა
 ყვავილები და, რომელიც მოეწონებოდა, ყურში გაირქობ-
 და,— ლერწამი სადმე მდინარის ნაპირას მოსული, რომელსაც
 დანით მოსჭირდა ხოლმე. უყვარდა აყრილს, ფიქვის ტყეში
 ყოფნა, სადაც ტყის მყუდროებას არაფრის ხმაურობა არ
 არღვევდა... მისი ცხოვრება, როგორც ჰხედავთ, არ იყო
 რთული, მრავალ-ფეროვანი. ამ გვარი ცხოვრებისა და სურა-
 თების ბრალი იყო, რომ ფაელო არ გადასცილებია არა-
 სოდეს კეთილ-გონიერების საზღვარს, თუნდა ისეთი რამეც
 დამართებოდა, როცა ადამიანისა და, მით უმეტეს, ყმაწვილ-
 კაცისაგან უგუნურება მოსალოდნელია: იმას, როგორც ხში-
 რად ემართებათ ხოლმე ძლიერ ღრმად მოხუცებულებს, უც-
 ბად მოუკვდა დიდიდედა ჯიუდებტა. საბრალომ მშვიდად
 განუტევა სული, გაჰქრა როგორც სანთლის ნაშვვი.

შობის წინა ღამეს ჩიკაზე ცეცხლა-პირას იჯდა, უცბად
 გადმოვარდა და ფაელომ ხელები შეაშველა, ბავშვები წი-
 ვილ-კივილით გარს შემოეხვივნენ. მაშინ მოხუცმა ათრთო-
 ლებული თითი გაიშვირა ლანგრიცქენ.

— არას დროს არ ჩამოიღო კედლიდან, წაილულულა
 მოხუცმა.— არას დროს, არას დროს!.. მომეცი ფიცი!

— გაძღვე ფიცს,— წაიდუღუნა ფაელომ შემკრთაღმა
 და შეშინებულმა დიდიდედის სახის გამომეტყველებით. მო-
 მაკვდავი დააშტერდა ფაელოს, რომელმაც არც-კი იცო-
 და, რომ ეს სიკვდილის ნიშანი იყო.

ჯიუდეტტამ თავი დალუნა, ხელები მოკრუნხა და ძალიად გაახილა თვალები. ცდილობდა, რაღაცა ეთქვა.

— ჰოო, თუ ყოვლად მოწყალე ღმერთი ინებებს, წარმოსთქვა ჯიუდეტტამ და სული განუტევა.

მოკვდა ჯიუდეტტა ისე, როგორც სხვა მრავალი, წმინდა, მდაბიო, პატიოსანი შრომის მოყვარე ადამიანი; იტაცებს იმათ სიკვდილი, როგორც ხმელს ფოთლებს შემოდგომის ქარი.

ფაელო უკვე თვრამეტის წლისა იყო.

შობა დღეს იყო დაბადებული.

მთელს ღამეს თვალი არ მოუხუქავს... იწეა ხმელს თავის ლოგინზე და ქვითინებდა. მეორე ღამეს მოხუცის გვამი წაასვენეს მალა მთაზე, სასაფლაოზე. კუბოს წინ ბალები მიუძღვოდნენ ჩირაღდნებით. სანთლები ციალებდა ზამთრის ცივს ჰაერში და წითელს სხივს აფრქვევდა თოვლზე.

დასაფლავების მეორე დღეს ფაელომ ისევ საქმეს მიჰყო ხელი. ღარიბს ვინ მისცა იმდენი დრო და იღბალი, რომ იჯდეს და იგლოვოს.

ამ პატიოსანი, ღვთის მოყვარე და მშრომელი ადამიანის დაკარგვამ, ფაელომ ფრიად დაადარდიანა, ოჯახს დალუპულადა სთვლიდა.

ტკბილი თუ მწარე ყველაფერი ფაელომსა და იმის დეზის ხელში დარჩა. ქოტი ქართ ეკირათ, ხოლო ავეჯი, ჯამჭურჭელი, ურები და ჯორაკები იმათი საკუთრება იყო. ორი მისი და—კანდიდა და ვინა წამოიზარდნენ იქამდის, რომ ოჯახი ძველს წესზე პქონოდათ დაყენებული, მაგრამ ფაელომს-კი ეგონა, წინანდებულად ვეღარ ვიცხოვრებთო. ყმაწვილობიდან შეჩვეული იყო დიდიდედის მშვიდს, პატიოსანს, ზამთარა ვაშლივით შეკმუხვნილს სახეს და, რომ ვეღარ ჰხედავდა ოჯახში, გულზე ჯაერი აწებოდა, გავიდოდა ჯორაკებთან, შემოჰხვევდა ყელზე ხელებს პასტორს და ტიროდა. პასტორს უკეთესად ესმოდა მისი დარდები, ვიდრე იმის დებს.

ქალებიც დაადარდიანა დიდედან სიკვდილმა, გუფრად დაიღუპა ლად იგლოვეს, მაგრამ ერთი მხრით კიდევაც უხაროდათ, რომ უფროსობა ოჯახში იმათ დარჩათ, — აღარავინ გაუჯავრდებოდა, რად დაიგვიანეთო, როცა წყალზე წავიდოდნენ, ან ჩქარა არ სწნავდნენ კილობს.

კანდიდამ ყელზე მძივი გაიკეთა, რომელიც წარსულ შემოდგომის ბაზრობას ჩარჩმა აჩუქა, ხოლო ბებიამ აღუქრძალა ეტარებინა.

ორი კვირის განმავლობაში ვერა შენიშნა რა ფაელომ; მაგრამ დაინახა თუ არა, მივიდა, დინჯად შემოხსნა და ქაში ჩააგდო.

ქალმა ტირილი მორთო. საიდანღაც გამოჩნდა პასტორი და დაუწყო ქალს აღერსი, უსვამდა ცხვირს ლოყაზე და უშრობდა ცრემლებს.

პასტორს უყვარდა ყველანი ისეთი თავგანწირული სიყვარულით, რომელიც შეუძლიან მხოლოდ ძალს და ზოგიერთა დედაკაცს. ისინიც კეთილად ეპყრობოდნენ. მართალია ხშირად ნახევრად მამლარი იყო პასტორი, მაგრამ პატრონებიც ბევრჯელ რჩებოდნენ მშვიდები. პასტორი, ჰხედავდა როგორ სცემდნენ სხვა ძალებს, ამშვედნენ, აბამდნენ ჯაქვით და სტოვებდნენ ქუჩაში ღამე ყინვა-ზრობაში, და თავის თავს ბედნიერად სთვლიდა.

ვაჟა-ფშაველა

(გაგრძელება იქნება)

სამი ბუხის მოგზაურობა

(ფრანგულით)

რთ ბუხს სამი შვილი ჰყავდა. ვაჟს ერქვა მუსკაბელ-ლო და ორ ქალს—მუსკაბელ და მუსკადინი. დედას მაინცა და მაინც თავი არ შეუწყუბებია შვილების გამოზრდაზედ. ასწავლა, რაც თვითონ იცოდა, მერმე შეჰყარა ერთად სამივე, კარგა ხანს უყურა აღელვებით, თუმცა თავს იმაგრებდა, და უთბრა:

„ახლა ის დრო დადგა, როდესაც თქვენი განათლება თქვენვე უნდა დაასრულოთ; მოგზაურობა ახალგაზრდობისათვის დიდად საჭირო რამ არის; სხვა-და-სხვა სანახავი ჭკუავონებას ავიწიებ და სწრთენის; მოგზაურობა გულს გვიხსნის და გვაგებინებს იმ უბედურებას, რომელიც სასტიკად გვდევნის ჩვენ, ბუხების მოდგმას.

„მაშ გაემგზავრეთ, ჩემო შვილებო, შეიძინეთ გამოცდილება. გამოთხოვებებისას მომიახლოვდით, რომ გაკურთხოთ. ისმინეთ დედის ხმა, იმ დედისა, რომელიც ნახად გილოლიავებდათ, რომელსაც არაფერი არ დაუზოგავს თქვენდა საბედნიეროდ, და რომელსაც გულით უნდა გადაგარჩინოსთ ყოველგვარ განსაცდელს და გაჭირვებას. წადით და რცოდეთ.

რომ მთელი ქვეყანა ბუზებისაა, იგი მათ ეკუთვნის. „ბუზები ყველგან პოულობენ უხვ საზრდოს, რომელიც ბუნებამ ყველგან მათთვის გააჩინა: ხილი, მწვანილი, პირუტყვი—ყველაფერი თქვენია; დაეწაფეთ წუთისოფლის სიტკბოებას და იგემეთ ყოველივე, რაც-კი ბუნებას თქვენთვის მოუნიჭებია; მაგრამ, თუ თქვენი თავის გაუბედურება არა გასურსთ, ღმერთი არ გაგიწყრესთ, და ხელი არ ახლოთ არაფერს, რაც-კი ადამიანს შეუქმნია. ადამიანი შეუბრალებელი ცხოველია, ბილწი და ყოველ სიკეთეს მოკლებული. ადამიანი ჩემულობს მეფობას ყოველი ქმნილებისას და ამას იმით ამტკიცებს, რომ ყოველივეს ანადგურებს.

„რასაც-კი ხელს შეახებს, ყოველივე გაუწმინდურდება, რადგან ყველაფერში ცრუ და ყალბი არის სიტყვით, ფიქრით და საქმით. ჩვენ ბუზები ადამიანს ვეზიზღებით; როგორც-კი მიეჩვენებოდა მისი ბავშვები ძველი ენის კითხვას, რომელსაც ლათინურს ეძახიან, მაშინვე მიაჩნებენ ხელში რალაც წიგნს, სადაც ერთი უპატიოსნო და საზიზღარი რჩევა სწერია: *puer, alide muscas*, ბავშო, გააგდე ბუზიო! ჩემო შვილებო, ერიდეთ ადამიანს, ნუ მიეკარებით მის ნაწარმოებს; შემომფიცეთ, შემომფიცეთ თქვენს დედას, რომ ჩემს დარიგებას არ დაივიწყებთ.

შვილებმა ძლივს შეიკავეს ქვითინი, ასწიეს ფეხები და ათრთოლებულ ხმით ერთად წამოიძახეს:

„ფიცს გაძლევთ ყველანი!

— მშვიდობით, ჩემო შვილებო, კვლავ განაგრძო დედამ, თქვენგან სწორედ მაგას ველოდი მეც. მუსკაბელო, გაბარებ შენს დებს: რამოდენიმე წუთით შენ უფრო აღრე ხარ მათზედ დაბადებული, მათზედ უფროსი შენა ხარ, შენ უნდა იყო მათი მფარველი: მე ყოველთვის მოაცებდა შენი ფრთების ღონე, შენი ფეხების სიმარჯვე, შენი გონების გამკრიახობა; ყოველი ეს დიადი ღირსება გამოიჩინე ჩემს ქალიშვილებზედაც, მათ დასაცველად; ააშორე მათ ყოველი გან-

საცდელი, რომელიც საუბედუროდ კვალდაკვალი სდევს გზაში, უცდელ ბუხს. ჩაიბარე შენი დები, როგორც ძვირფასი განძი, რომლის ანგარიშსაც, იცოდე, შენ მოგთხოვ. ამალამ კიდევ ერთად დავიძინოთ ერთმანერთთან ჩაბუტებულებმა, ხვალ-კი, როდესაც მზე გაშფანტავს დილის ნისლს, გზას გაუდგებით; მოგზაურობის დროს, ნუ დაივიწყებთ თქვენს საბრალო დედას, რომელიც მუდამ თქვენს ფიქრში და ჯავრში იქნება.

* *

რა დიდი და თვალუწყვენიელია ქვეყანა, რა მშვენიერება რამ არის! ბუხები აღტაცებას ეძლეოდნენ, სიხარულით არ იცოდნენ რა ექნათ, ვერა ძღებოდნენ ქვეყნიერების ყურებით. ერთი მეორეს ეუბნებოდნენ: „რამდენი დიდებული შთაბეჭდილება, რამდენი სასიამოვნო მოგონება გვექნება მოხუცებულობის დროს, რამდენი კარგი მოსათხრობა ამბები გვექნება ჩვენი პატარებისათვის, როდესაც ველირსებით მათ ყოლას!“

სალამოს დაღლილ-დაქანცულებმა და განცვიფრებით დამთვრალეებმა ერთ პატარა ხეზედ დაიდეს ბინა, რომლის ერთი ფოთოლი ჰფარავდა ყველას.

მუსკადინმა თავისი ნაზი ხმით ნანინა უმღერა, როგორც ოდესღაც დედა უმღეროდა ხოლმე მათ დასაძინებლად; ამან მოაგონა ყველას ბავშვობა და სიზმარში ნახეს ისევ მშობლიური ბინა, სადაც სამივე ერთად განსვენებას ეძლეოდნენ.

დილით, გამგზავრების წინად, ერთ მცენარის ღეროზედ, რომელიც დილის ცვარით იყო დაფარული, იბანავეს; მზეზედ ტანი შეიშრეს, ფრთები გაიღამაზეს და გაუდგნენ ჯერ უნახავ კუთხეებს. გზაში რამდენიმე წვიმის წვეთმა მოასწრო ერთი სასახლის ახლოს; მეტი ჯანი არ იყო, შეაფარეს შიგ თავი; შეფრინდნენ სასადილო ოთახში. სუფრა გაშლილი იყო. ვერცხლეულობას და ბროლის ქურქელს

ბკყვირიალი გაუდიოდა. დიდებულის ვისიმე სუფრა იყუდა. თმა მსახურმა დაისხა ღვინო, დალია და სთქვა:

„რა ბედნიერი არიან, ბატონები, რომ ასეთ ღვინოს შეექცევიან! სმენ და სმენ, რამდენიც-კი სურთ, ღვინო-კი არა, ნამდვილი უკვდავება არის!“

ხელ-ახლად გაივსო ჭიქა, მაგრამ ვერ მოასწრო დაღვრა და დამალა ერთ კუნკულში, რადგანაც ამ დროს ვიღაც შემოვიდა ოთახში.

მუსკადინი, მეტად ცნობის-მოყვარე იყო, მისჩერებოდა ჭიქას და ამბობდა: „რა მშვენიერი ფერისაა! მეტად კარგი რამ უნდა იყოს; რა ძალიან მინდა ამისი გასინჯვა.“

მუსკარელლომ მრისხანე კილოთი დასტუქსა:

„დაგავიწყდა განა დედოფანის დარიგება? არ გაბედოთ და ხელი არ ახლოთ, რაც-კი ადამიანის ნაწარმოები არისო.“

მუსკადინმა განცვიფრებით უპასუხა: „ღვინო ბუნების ნაწარმოები არის, ბუნება აჩენს ღვინოს ყურძნის მარცვალში. ვახსოვთ ერთი მოზუცი, რომელიც ხშირად გვეწვევოდა ხოლმე კვირაობით, წირვის შემდეგ: მზიარული იყო, აქეთ-იქით ირხეოდა და ხალისიანად მღეროდა. როდესაც ვკითხავდი: „რამ გაგამზიარულა, ჯაკო, ეგრე ძალიანო,“ მიპასუხებდა: „ყურძნის მარცვლის წვენი დავლიე და იმან გამიმზიარულა გულიო.“ ღვინო მხოლოდ ყურძნის წვენია, მეტი არაფერი; ადამიანი ვერაფერს ვერ გამოსცვლის ღვინოში, და რაც უნდა ცუდ გუნებაზედ იყო, ჩემო ძმაო, მე მაინც უნდა ვიგემო.“

ამ სიტყვებით მიაშურა ჭიქის ნაპირს, ჩაუწო თავისი საწერტელი წითელ სითხეში, დალია უხვად და ისევ თავის დასთან დაბრუნდა. დამ გაჯავრებით უთხრა: „უჰ! რა ცუდია ურჩობა!“ მუსკარელლო მიუახლოვდა მუსკადინს და ის-ის იყო უნდოდა კარგისილა გაერთყა, რომ უცებ გაშტერებული შეჩერდა; საწყალს გული მისდიოდა, თვალეებში ტანჯვა გამოეხატებოდა, უცნაურად კანკალებდა მთელი სხეულით. გამოუ-

რკვეველი ხმით წარმოსთქვა დედის სახელი, ერთი სასოწარკვეთილი ვააზმორა, ფრთებიც გაუშეშდა, უკანასკნელი ამოოხრებით კიდევ ერთხელ შეანძრია მკერდი და უძრავად დარჩა. მუსკადინი მოკვდა, რადგანაც ღვინო ყალბი იყო, და არა ნამდვილი.

სასოწარკვეთილმა მუსკაბელმა და მუსკარელლომ წაიღეს წინდაუბედავ მუსკადინის ცხედარი ბაღჩაში, ერთ განმარტობულ კიპაროსის ხესთან ამოთხარეს მიწა, ჩაასვენეს შიგ ცხედარი, გადაათარეს ზედ ფოთოლი, რომ დაეფარათ იგი გაუმაძღარ ჩიტებისა და ხელიკებისაგან. შემდეგ ამისა განშორდნენ ამ სამწუხარო ალავს, სადაც საბრალო მათი და საბუდამოდ გამოეთხოვა მათ ნაზ სიყვარულს.

ლამე მეტად გაგრძელდა, მეტად ძნელი ასატანი ვახდა: ხშირად შეშფოთებით გაელვძებოდათ ხოლმე, ტირილი ყელში უსწრებდათ, ორივენი სულ მუსკადინზედ ლაპარაკობდნენ და სულ მის მოგონებაში იყვნენ.

წარმოდგენილი ჰქონდათ დედის სასოწარკვეთილება და გაიძახდნენ: „არა! ჩვენისთანა უბედური ბუზი სხვა არ უნდა იყოს ქვეყანაზედაო!“

ამ უძილო ლამემ მეტად დაასუსტა ორივე, მაგრამ მზის ამოსვლისას მიინც განაგრძეს გზა.

ჩუმად იყვნენ, მიდამოების სამშვენიერე თითქმის სრულებითაც არ ხედებოდა მათ გრძნობას, მგლოვიარედ იყვნენ და ფრთებიც თან-და-თან უსუსტდებოდათ. შესასვენებლად, ერთ პატარა ქალაქის მისაველში ბახჩა იყო, და იქ შეჩერდნენ. ეზოში, უფროსის ზედამხედველობით, მუშები საჩქაროდ ასხამდნენ რძეს თუნუქის თეთრ დიდ ქურქელში, რომელიც ქალაქში გასასყიდად უნდა წაეღოთ.

ვინ იქნებოდა ისეთი, რომ გული არ შეჰქნოდა ამ აქაფებულ და თეთრად მოელვარე რძის დანახვაზედ?

მუსკაბელს მეტად სწყუროდა. „ძალიან მწყურია, რა თაგის ძმას, ეს ხომ ღვინო არ არის. უსამართლო და ვერაგ ადამიანს ხომ არ შეუხია ამისთვის ხელი; პატიოსან ძროხას, რომელიც ამ რძეს იძლევა, ხომ არ შეუძლია რაიმე სიყალბის ჩადენა.“ გასწია, დალია რძე და მობრუნდა ისევ თავის ძმასთან. მოსვლის უმალვე წამოიყვია:

„ვაიმე, როგორ შემცივდა! თვალთ მიბნელდება! უთხარ დედა ჩემს...“

ვერც-კი დაათავა საბრალომ სიტყვა; ამოხდა სული, რადგანაც რძე ყალბი იყო და არა ნამდვილი!

* * *

დარჩა მუსკარელლო თავ ზარ-დაცემული, მარტოდ-მარტო. და განცვიფრებით ეკითხებოდა თავის თავს, რად დაჭატდა ამდენი უბედურებაო. იქვე ერთ ძველ კედელთან კიანჭველები დასეირნობდნენ. მეტი გზა არ იყო, მათ მიმართა და სთხოვა მოხმარებოდნენ, რომ შართებულად დაეშარბა თავისი და. კიანჭველებს, თუმცა ერთობ თავის საქმეში არიან გართული, კეთილი გული აქვთ; იმდენ ტანჯვა-ვაების მოწამენი არიან, რომ სხვის უბედურებას მეტად თანაუგრძნობენ; მუსკადინის ცხედარი აიღეს და დამალეს მუხის ქერქის ქვეშ. მუსკარელლომ დიდი მადლობა შესწირა და ისევ იმ ბაღჩას შეუხვია, თუმცა ნამდვილად არც-კი იცოდა, რას ჩადიოდა; ისე იყო გაბრუებული დარდისაგან, რომ აღარა ჰქონდა მოფიქრების ძალა.

დაეშვა ერთ განჯინაზედ, რომელიც მებალის ოთახში იდგა. ქანც-გამოლეული და დატანჯული ეკითხებოდა თავის-თავს:

„რა-ლა პირით ვეჩვენო დედა-ჩემს, რა პასუხი უნდა მივცე, როდესაც მომძახებს: მუსკარელლო, რა უყავ შენი

მუსკარელლოს აღარაფერი ამ-ქვეყნიური იმედობდა, იგი შეურიგდა სიკვდილს და ნატრობდა მის მოსწრაფებს. მოუთმენლად ელოდა აღსასრულს, ელოდა გაბრაზებით, გაშმაგებით მაგრამ არ მოკვდა, რადგანაც თავის-შაქარიც უაღბი იყო, და არა ნამდვილი.

3.—ძე

სამუგლო ქვეყანა

სამცხე-საათაბაგო

ამცხე-საათაბაგომ თითქმის სამასი წელიწადი იცხოვრა ათაბაგების ხელში დამოუკიდებლად და საქართველოს შეფეებს არ ემორჩილებოდა. ჰქონდა მხოლოდ მეზობლური კავშირი და მისვლამოსვლა დანარჩენ ქართველობასთან. პოლიტიკურად დიდად გაძლიერდა საათაბაგო, რის გამო ათაბაგებს ამაყად ეჭირათ თავი.

ეს ძლიერება მიზეზი, რომ ათაბაგებმა მოინდომეს საკუთარის კათალიკოზის ყოლა და აღმოსავლეთ ბერძენ პატრიარქებრს ნებაყოფით კიდევ დააწესეს აწყურში საკათალიკოზო კათედრა, რომელსაც უნდა დამორჩილებოდა სრულიად ზემო-ქართლის სამღვდელთა. აღმოსავლეთის პატრიარქებს არ ესიაშოვნებოდათ სიძლიერე სრულიად საქართველოს კათალიკოზისა, მცხეთაში რომ ჰქონდა კათედრა, და ამის გამო ხელს უმართავდნენ აწყურის მთავარეპისკოპოსს, განდგომილიყო მცხეთის კათედრიდან და მის ნება-დაურთველად ემართა ზემო-ქართლის ეპარქია. მაგრამ ათაბაგების, აწყურის და აღმოსავლეთ ბერძენ პატრიარქთა მეცადინეობამ ფუჭად და

ამაოდ ჩაიარა. სიმართლისა და საეკლესიო კანონების^{სწრის} აღმდგეი იყო ასეთი სურვილი და მეცადინეობა და ბოლოს საქმე იმითი გათავდა, რომ მესხეთის ეკლესია ძველებურად მცხეთის კათალიკოზს დამორჩილდა.

შინაური ცხოვრების განვითარება და მოქალაქობა იმ ხარისხამდე ავიდა, რომ საათაბაგომ საკუთარი კანონები გაიჩინა, როგორც შეჭფერის ყოველ განათლებულ და განვითარებულ სახელმწიფოს. ასეთია კანონები ათაბაგ ბექასი და მისის შვილის-შვილის აღბუღასი. უფრო იმითია შესანიშნავი და საყურადღებო ამ კანონების დაწერა, რომ იქ დროს ზვენ სამშობლოს შემოესია ლანგთემური, წინამძღვარი მონგოლთა და რამდენჯერმე ააოხრა საქართველო.

მეჩვიდმეტე საუკუნის დასაწყისს, ასე 1626 წელს, ოსმალებმა დაიპყრეს საათაბაგო და თაშობა შემოიღეს ათაბაგობის მაგიერ. დიდი ზარალი და ზიანი მოუტანა სავროთოდ ზვენს ქვეყანას და კერძოდ საათაბაგოს ოსმალების ჩამოთესლებამ და დამკვიდრებამ ზემო-ქართლში. ჯერ ერთი საქართველო სრულიად მოსწყდა განათლებულ დასავლეთ ევროპას, რადგან ოსმალო უზარ-მაზარ კედელსავით აგვეყუდა წინა, მისვლა-მოსვლა გაგვიძნელდა ევროპასთან და დავრჩით გამომწყვდეულნი, როგორც კარ მიხურულ გალიაში. მეორე კვდევე ისაა, რომ ოსმალონი გაუნათლებელი ხალხი იყო მაშინ; თვითონ რომ არა იცოდნენ-რა ომიანობის მეტი, ზვენს ქვეყანას რას მოუტანდნენ. მას შემდეგ, რაც ოსმალონი გაბატონდნენ სამცხე-საათაბაგოში, სწავლა-განათლება, ხელოვნება და ვაჭრობა უკან-უკან წავიდა ამ კუთხეში. წინად რომ მესხეთს ებადებოდა შესანიშნავი მგოსნები, აი როგორც შოთა რუსთაველია, განთქმული მქადაგებელნი, ჯილოსოფოსნი და სახელმწიფო მოღვაწენი და სარდალნი, ოსმალოს ბატონობის დროს ცხოვრება ისე დაღუპდა და დაქვეითდა, რომ აღარც სარდალ-

მოღვაწენი, აღარც ბრძენ-ფილოსოფოსნი და აღარც მწიგნობარნი მქადაგებელნი აღარა ჩნდებოდა ამ ქვეყანაში. ქალაქი ანალოციხე შეიქმნა სხვა და სხვა ავაზაკთა ბრბოების საბუღრად. აქ იკრიფებოდა მოუსვენარი ხალხი, უფრო-კი დაღესტნიდან ჩამოსული ლეკობა და ხანდახანობით ხან ქართლს აწიოკებდნენ ახალციხიდან გამოსული ავაზაკები, ხან გურია-იმერეთს. ახალციხის ფაშები ხელს აფარებდნენ ამ ავაზაკებს და პატრონობას უწევდნენ. ბევრი ურჩი და აბეზარი კაცი ქართლ-კახეთიდან და იმერეთიდანაც გადადიოდა ახალციხეს და იქ აფარებდა თავსა. ასე მიდიოდა საქმე მთელი ორასი წელიწადი, მოკიდებული 1626 წლიდან 1828 წლამდე. ამ წელიწადსკი საქმის გარემოება შეიცვალა.

1801 წელს საქართველოს ნაწილს, ქართლ-კახეთს, დაეპატრონა რუსეთი. მეფე ერეკლემ და დედოფალ ეკატერინე მეორემ ხელშეკრულება დასდეს 1783 წელს, რომლის ძალით რუსეთის მეფეებმა ვალად დაიდეს და იკისრეს სამცხე-საათაბაგოს დაბრუნება საქართველოსთვის. წარსულ საუკუნეში, 1828 წ. რუსეთის მეფეს ომი ჰქონდა ოსმალეთთან. რუსის ჯარის სარდალმა გრაფ პასკევიჩმა დაამარცხა ოსმალოს ჯარი ახალციხესთან. ჯარი ჯავახეთიდან ჩამოვიდა, დილა აღრიან გასტოპა მტკვარი სოფელ ქვათახევთან შეებრძოლა ქოსამაჰომედ და მუსტაფა ფაშებს და წაართვა ოთხი გამაგრებული ბანაკი. ეს იყო 9 აგვისტოს. ზედ მარიაშობა დღეს, 15 აგვისტოს, იერიშით აიღო პასკევიჩმა თვით ქალაქი. ქოსამაჰომედმა 16 აგვისტოს ჩააბარა პასკევიჩს თვით ციხე. ამ დროს ახალციხეში ითვლებოდა 50,000 სული მცხოვრები. სწორედ ამ დროიდან საქართველოს შემოაუერთდა ძველი მისი საუკეთესო ნაწილი, სამცხე-საათაბაგო.

გაოსმალეებულმა ქართველობამ იუკადრისა ქრისტეან რუსების ბატონობა და მათ ხელში ყოფნა. მაშინაც და დღესაც საფიქრებელად ესა ჰქონდათ და აქვთ: ჯარის კაცად წაგვიყვანენ და იმისთანა საქმელს გვაქმევენ, რომელიც რჯუ-

ლით აღკრძალული გვაქვსო. ეგება სხვა მიზეზიცაა ვადსახსენებელი
 ლებისა და სამშობლოს მიტოვებისა, მაგრამ საბაბად ეს დაი-
 ხვიეს ხელზე, იხუვლა მრავალმა მათგანმა და ოსმალეთს
 გადინხვეწა. საზოგადოდ ბინის მოშლა და ოჯახის დაქცევა
 ადვილი არაა, მდიდარსაც უჭირს ახალი ბინის შოვნა, ახალი
 სახლ-კარის გამართვა და ოჯახის აშენება და ამა ღარიბ გლეხ-
 კაცობას რა მოუვიდოდა?

რუსის მთავრობა ხელს არ უშლიდა გადასახლებას. ვი-
 საც არ სურდა აქ დარჩენა, გზა მშვიდობისა უთხრეს. აიკ-
 რიფეთ გუდა-ნაბადი და საცა ვნებათ, იქ წადითო, ხოლო
 ვადად ორ წელიწადს გინიშნაეთო. გადასახლების მსურვე-
 ლებმა ოხრად მიჰყიდ-მოჰყიდეს ოჯახის ნივთიეულობა, საქო-
 ნელი, მამულ-დედული, სახლ-კარი, ბოსტან-ბაღები, შეაბეს
 ჭრილა ურმები, ჩასხეს შიგ დედა-კაცობა და ქულთათობა
 და დაადგნენ ოსმალეთის გზას. წასული მესხები სახლდებოდ-
 ნენ მცირე აზიის და ევროპის ოსმალეთში, ბევრი გაწყდა
 გზაში სიმშილ-სიცივისაგან. ვინც მიაღწია ოსმალეთს უვნე-
 ბლად, იმანაც ვერ იხერია. ათასი გაჭირვება და ვაივაგ-
 ლახი ნახა ახალ ადგილზე, ვერ უძლებდა თავზე დატეხილ
 მრავალ უბედურობას, სნეულდებოდა და წუთი-სეფელს ესა-
 ლმებოდა. მცირე აზია ერთ უშველებელ, ცივ და ყრუ სამა-
 რედ გადაიქცა ჩვენის ღვიძლის ძმებისათვის. ვინც ცოცხალი
 დარჩა, ვერც ისა ხერობდა. სამშობლოს დარდი და სევდა ქვა-
 ლივით აწვებოდა, უცხოობას ველარ იტანდა, უკან ბრუნდებო-
 და, მაგრამ ვაი ამ დაბრუნებას! სახლ-კარი დაქცეული, მამული
 გაყიდული უბედებოდა შინა. ბინას ველარ სდებდა და დახე-
 ტილობდა ასე უპატრონოდ, ეულად და ბოგანოდ. ხელის შემ-
 წყობი, ნუგეშის მცემელი და ჭირისა და ლხინის მოზიარე
 არავინ იყო! მსწავლული მოგზაურები გვიამბობენ, რომ მცი-
 რე აზია და ევროპის ოსმალეთი მოფენილია მესხეთიდან გა-
 დასახლებულთა სოფლებით, სადაც დღესაც თურმე გაისმის
 წკრიალა ქართული ენა.

გადსახლებულთა მწარე ბედმა ქვეყნის ვერ ასწავლავს, მანქანის ში დაჩენილ გამაჰმადიანებულ მესხებს, გული ეთანადრებათ და სულ სტამბოლისაჲკენ უჭირავთ თვალი. ასე ჰგონიათ, იქ სამოთხეა და ნაზუქის სულით დაიბნიდებიან. გახიზვნა ოსმალეთს ჯერაც არ შეჩერებულა. ბევრი ოჯახი დღესაც იყრება და მიდის მცირე აზიის, ან ევროპის ოსმალეთს. მე ჩემის თვალით მინახავს ბაწარ-ალეებით მიმავალი ბათუმისაკენ ფურგუნები, დატვირთულნი გადასახლებულთა ბარგი-ბარხანით და ცოლ-შვილით. ქვის გული უნდა ჰქონდეს ადამიანს, დაინახოს ეს სურათი და არ შესწუხდეს უზომოდ. სამშობლო ქვეყნის დაქცევა-დარბევა, ხალხით დაცლა დიდი ცოდვაა და ვინც ხელს უწყობს ამ საცოდავების აბარგვას და გახიზვნას, ის სწორედ მტერია ქვეყნისა, პირაშვი და შეჩვენებული.

სამცხე-საათაბაგო დაიჭირა გრაფმა პასკევიჩმა 1828 წ. აქაურ მკვიდრს მესხის მაგიერ თათარი დაარქვა მთავრობამ. ეს უდიდესი შეცდომაა და წინააღმდეგი როგორც ბუნებისა, აგრედვე მეცნიერებისა. კაცმა რომ რჯული გამოიცვალოს, განა ხალხოსნობას და ეროვნობას დაჰკარგავს ძველ რჯულთან ერთად? რჯული, რწმენა, სინდისის საქმეა, ეროვნობა-ხალხოსნობასთან რა საქმე აქვს? კათოლიკეთა სარწმუნოებას (ჩვენში ფრანგობას ეძახიან) მისდევენ ფრანგები, ინგლისელები, გერმანელები, პოლონელები, ესპანელები, ზოგი ქართველები, სომხები და თვით თითო-ოროლა რუსი და განა ყველა ესენი, რაკი ერთი რჯული აქვთ, ლათინებად და რამელებად გადაიქცევიან? თავის დღეშიც არა. ყველა მათგანი იმ ერად რჩება, რომელსაც ეკუთვნიან. ბათუმის მხარე რომ დაიჭირეს რუსებმა 1878 წ., კიდევ გაიმეორეს ძველებური შეცდომა და ღვიძლ ქართველებს: აქარლებს, ქობულელებს და სხვებს თათრები დაარქვეს და იმათ სამშობლო ენად ოსმალური გამოაცხადეს, თუმცა აქარლები და ქობულელნი ისევე სუფთად და წმინდად ლაპარაკობენ ქართუ-

ლად, როგორც შინა-ქართლელი და ისეთივე ქართველები არიან, როგორც ქართლელნი.

რაკი ახალი მთავრობა ასე გულცივად და უგულოდ მოექცა გამაჰმადიანებულ მესხებს, იმის მაგიერ რომ დაეყვავებინა და გაეადვილებინა უცხო და მიუჭვეველ მთავრობის ხელში ყოფნა, რაკი წასასვლელი გზა დაულოცა, ისინიც ადგნენ და გულმტკივნეულნი, სამშობლოს¹ დარდისაგან შეწუხებულ-დაოსებულნი, გაემართნენ ოსმალეთისკენ. დაცარიელებით არ დაცარიელებულა მესხეთი, მაგრამ ბევრი სოფელი ვერანად გადაიქცა. წასულთა და გადახვეწილთა ნასოფლარებში მთავრობამ ჩააყენა აზრუმის საფაშოდან გადმოყვანილი სომხები. კარგა დიდი ნაწილი აზრუმელებისა დაბინაჲდა ახალციხის—წყლის მარჯვენა ნაპირზე, პირდაპირ ძველ ქალაქ ახალციხისა, სწორედ იქ, სადაც ძველად იყო ქართველთა სოფელნი: მარდა, ურიათ მარდა, ჯანიანთ მარდა და მლაშის-ხევი. ამ გვარად, დაახლოებით 1830 წელს, ქართველთა ნასოფლარებზე გაშენდა ახალი ქალაქი, დასახლებული აზრუმელ სომხებით, რომელსაც ეწოდება იგივე ძველებური სახელი ახალციხე.

თვით მაზრაში შემდეგი ნასოფლარები დაიჭირეს მოსულმა სომხებმა: ქაქარაქი, გოგოთ-უბანი, სასძლო, სხვილისი, წინუბანი და ორთავე წყრუთი, არხის-ციხე, წყალთბილა, ნაობრები, დიდი და პატარა მამაჯი და ტამალა.

ამ გვარად ძველ მესხეთში, ანუ სამცხე-საათაბაგოს დღეს ბინადრობს: აზრუმიდან მოსული სომხობა წმინდა გრიგოლის სარწმუნოებისა და სომეხ-კათოლიკენი; ოსმალეთის ბატონობის დროიდან დარჩენილი თარაქამა და თურქმენი, ორთავე ტომი მაჰმადის სარწმუნოებას მისდევს, და ქართველობა, ძველ მესხების ჩამომავალნი: მართლმადიდებელნი, კათოლიკის სარწმუნოების მიმდევარნი და მაჰმადიანი ქართველები, ანუ გამაჰმადიანებული მესხები. ამათ გარდა ბინადრობენ სამცხე-

საათაბაგოს ებრაელები, უფრო-კი ქ. ახალციხეს, ცოტაოდენი ბერძნები და რამდენიმე ნასალდათარი რუსი.

როგორც ზემოდ მოვიხსენიეთ, სულ ახალციხის მაზრაში დღეს ითვლება 78,100 სული, ქალი და კაცი. ამ ეზოდ ქ. ახალციხეში ცხოვრობს 19,220 კაცი და ქალი. ამათში ქართველია 1075, რუსი—470, ბერძენი—116, ებრაელი—2322 და სომეხი—15,031. მაზრაში ცხოვრობს: სომეხი განურჩევლად სარწმუნოებისა—6852, ბერძენი—130, ქართველი, მართლ-მადიდებელი და კათოლიკე,—8865, ებრაელი,—218, ქურთი—2400, რუსი—99, თათარი—32,564 და თურქი (ოსმალო)—7752.

მიაქციეთ ყურადღება უკანასკნელ ორ ციფერს. სწორედ ესაა უკუღმართობა და შეცდომა, რომელიც მთავრობამ ჩაიდინა. ამოდენა ქართველობას სახელი შეუცვალა და თათრად გადაწავლა. ვანა ხერთვისელ გეგიძეს, ჯაყისმანელ ნემსაძეს და გეორგაძეს თათარი ეთქმის? შეიძლება კანტიკუნტად იყვეს სადმე ჩასახლებული რაოდენიმე ტომით და ჩამომავლობით თათარი, თორემ ვის გაუგონია ახალციხეს მაზრაში ამოდენი თათრები? საჭიროა რიგიანი, კეშმარიტი და მეცნიერული აღწერა ერისა, რომ ნამდვილად ვიცოდეთ რაოდენობა თითოეულის ტომისა, მაგრამ ჯერ-ჯერობით ასეთი აღწერა არა გვაქვს. არც ოსმალოა იმდენი, რამდენსაც ზემოდ დასახლებული ციფირი 7752 აჩვენებს. ნამდვილი ოსმალო ძალიან ცოტაა და ბევრი-ბევრი თარაქამა, თურქმენი, ქურთი და ოსმალო ოთხი ათასი, ან ხუთი ათასი იყვეს ახალციხის მაზრაში, ანუ სამცხე-საათაბაგოს.

არის ერთი მეცნიერება, სტატისტიკის ემპირია, რომელიც იკვლევს, სხვათა შორის; ხალხის რაოდენობასაც. ამ მეცნიერების მადლიანი ხელი ჯერ არ მოხვედრია ჩვენს ბედისა და მოხელეთაგან დავიწყებულს საშობლოს და ამის გამო დანამდვილებით არ ვიცით—რამდენნი ვართ. მთავრობის მო-

ხელეთაგან შეკრებილი ცნობანი უბეიროა, უაზროდ და
 დარეულად შეკრებილი. მაგრამ, რას ვიზამთ, იოლად უნდა
 წავიდეთ იმითი, რაც მოიპოვება, ვიდრე ნამდვილი სტატის-
 ტიკა გავვიჩნდება.

ალ. ყიფშიძე.

(დასასრული იქნება)

საქრანგეთის ისტორიიდან *)

(გავრძელება)

1707 წ.

იდი ვობანი სწერდა: მე მივედი იმ დასკვნამდე, რომ მცხოვრებლების ერთი მესამედი—ორი მილიონი ოც მილიონში—სილატაკეშია ჩავარდნილი და მართლაც გლობობს; დანარჩენ ცხრა ნა-

წილიდგან ხუთი ისე შევიწროებულია, რომ არ შეუძლია რამე დახმარება აღმოუჩინოს პირველს, რადგანაც თვითონ იმგვარსავე ვაჭირებულ მდგომარეობაში არის; სამი ძლივს ძლივობით ცხოვრობს, კისრამდის ვალებში არის ჩაფლული და დაეიდარებას გადაჰყოლია; უკანასკნელ მეთაღ ნაწილს, რომელსაც ჩემი აზრით ეკუთვნიან სუყველა სამხედრო და სამოქალაქო მოხელეები, მთელი სასულიერო წოდება, მალაღი და საშუალო თავად-აზნაურობა, დიდ-ვაჭრობა და შეძლებულნი მდაბიონი, შეადგენს არა უმეტეს 100,000 ოჯახისა; და არა მგონია, შევცდე, რომ ვთქვა, ამათ შორის არ მოინახება არც ათი ათასი ისეთი ოჯახი, რომელსაც საკმაო სარჩო-საბადებელი ჰქონდესო. მოკლედ რომ მოვქრათ, რიგიანად ცხოვრობდა მხოლოდ ერთი მესამედი საფრანგეთის მცხოვრებლებისა.

*) იხილეთ № 2.

1) Vauban, Dime royale, édition G. Michel, dans la petite Bibliothèque économique.

1725 წ. ქართული
ენების ინსტიტუტი

აი რას ვკითხულობთ სენ-სიმონის ერთს წერილში:
„ნორმანდიაში ღარიბები ბალახსა სჭამენ და სახელმწიფო
შომაკვდავთა და სიმშლილისაგან სასოწარკვეთილებამდინ მიყვა-
ნილთა დიდ საავადყოფოდ გადაქცეულა“.

1738 წ.

ავგიწერს რა თავის მოგზაურობას პარიზიდან ლიონში,
1738 წ. საფრანგეთის საუკეთესო ნაწილში, რუსსო მოგვი-
თხრობს შემდეგ ეპიზოდს: 2) „ერთხელ განზრახვით გადავეუ-
ხვიე გზიდან, რომ დამტკბარვიყავი ერთი ადგილის მომზიბ-
ლავი მდებარეობით; ისეთი ალტაცებით დაეტკბი და ისე
მიმოვაეღე თვალი გარემოს, რომ ბოლოს სულ დავიბენი.
რამოდენიმე საათის განმავლობაში უსაფუძვლო სიარულის
შემდეგ, დაღლილი და დაქანცული, სიმშლით და წყურვი-
ლით შეწუხებული, შევედი ერთ გლეხთან; უკანასკნელის
სახლკარი არ იყო მაინც და მაინც ჩემთვის მოსაწონი, მაგ-
რამ იმ არე შარეზე სხვა მოსახლე არსადა სჩანდა. მე ვფიქ-
რობდი, რომ იქ, როგორც ენგევში ან ერთობ შევიცა-
რიაში, სუყველა მცხოვრებს ყოველთვის აქვს ხორავი და შეუ-
ძლიან მასპინძლობის გაწევა. ეთხოვე გლეხს, პური ეჭმეინა
ჩემთვის და ფასს დავპირდი. მომაწადა ნაღებ მოხდილი რძე და
ჭერის პური და მითხრა, მეტი არა გამაჩნია რაო. დიდი სია-
მოვნებით დავლიე რძე და შევჭამე მთელი პური, მაგრამ ბო-
ლოს მაინც არ შეყო, რადგანაც ხანგრძლივ სიარულით დაქან-
ცულ ადამიანს კარგი მადა აქვს. გლეხი თვალყურს მადევ-
ნებდა; რა ნახა ჩემი მადა, დაიჯერა ჩემი ნაამბობი, და მით-
ხრა,—არ ვეჭვობ მეტს, რომ პატიოსანი ახალგაზრდა კაცი
ზარ და მოხვედრი არა იმისთვის რომ გამცეო; ამის შემდეგ გაა-
ლო პატარა იატაკის კარი, ჩავიდა იქ და ამოიტიანა ხორბლის

2) აღსარება, ნაწილი I, თავი IV.

ქართული
ისტორიის
მეცნიერება

პური, მადის მომგვრელი ღორი და ერთი ბოთლი მღვდლის
რომლის დანახვამ ყველაზე მეტად გამახარა; ამას მოემატა
ტაფა-მწვარი და მეც ისე მადიანად ვისადილე, როგორც მარ-
ტო ფეხით მოსიარულეს შეუძლია. მაგრამ როცა საქმე ფუ-
ლის მიცემაზე მიდგა, ჩემი მასპინძელი და მამასახლისი შიშმა
და მწუხარებამ შებოკა: არ უნდოდა ჩემთვის ფული გამოე-
რთმო, უკადრისობდა მასპინძლობისთვის დაჯილდოვებას, თით-
ქოს რიდასიც ეშინიანო. სასაცილო ის იყო, რომ ვერ წარ-
მომედგინა, რისა ეშინოდა გლებს. ბოლოს, აკანკალებული
ბშით დაიწყო ბაასი მოხელეების და გადასახადების ამკრე-
ფების შესახებ. გამაგებინა, რომ პურსა და ღვინოს მაღავედა,
რადგანაც გადასახადების ეშინოდა და მასთან ისიც მაუწყა.
თუ რა დაღუპული ადამიანი შეიქმნებოდა, რომ არ დაეჯე-
რებინათ მისთვის, რომ მართლა სიჭშილით კვდებოდა. აი ამ
საქმოდ მდიდარ ადამიანს, როგორ ეშინოდა თავის ოფლით
მოწვეულ პურის ქამისა და განადგურებისაგან მითი იცავდა
თავს, რომ ლატაკად ეჩვენებოდა ყველას. გამოველ მის სახ-
ლიდან გულ მოკლული, შეწუხებული და აღშფოთებული:
შე დავტიროდი ბედს შშვენეიერ ქვეყნისას, რომელსაც ბუ-
ნებამ უხვად მიმადლა თავისი ნიქი მხოლოდ იმიტომ, რომ
უწყალო მეზვერეთა მსხვერპლად გაეხადა იგი.“

1740. წ.

ეპისკოპოზი კლერმონ-ფერანის მასსილიონი მი-
ნისტრს ფლერს სწერდა: „მონსინიორ, ჩვენი გლებკაცები
ცხოვრობენ საშინელ სილატაკეში; არ აქვთ გვეშსაგები, არც
არავითარი მოწყობილება ოჯახში; უმეტესობას ჰყოფნის ქე-
რის ანუ შვრიის პური—ერთად ერთი მათი სანოვავე მხო-
ლოდ ნახევარი წლის განმავლობაში, მაგრამ ამ პურსაც ერთ-
მანეთს სტაკებენ პირიდგან, რომ სხვა და სხვა ხარჯი გადა-
იბადონ.“

ყოველწელს საუბედუროდ ამ სამწუხარო სურათს დავეთხოვით და ვთხოვთ, რომ მოგზაურობის დროს; არა, მონსინიორ, ეხლა შეუძლებელია ექვიანობა და ცხადია, რომ მთელს საფრანგეთში არაფერია არის უფრო უბედური და ლატაკი, ვიდრე ჩვენი გლუბაკობა. შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ზანგები ჩვენი კუნძულებისა უფრო ბედნიერნი არიან, რადგანაც მათ სანოგავეცა აქვთ, საცმელიც, როგორც მათ ცოლ-შვილსაც, მაშინ როდესაც ჩვენს ვლუბებს, მთელს საბელმწიფოში საუკეთესო მუშებს არავითარი ღონისძიება არ აქვთ და მიუხედავად იმისა, რომ განუწყვეტლივ მუშაობენ, თავიანთ ოჯახს ვერ არჩენენ და არ შეუძლიანთ გადასახადების გადახდა. თუ ჩვენს პროვინციაში არიან გამგებლები, რომლებიც სხვას მოგახსენებენ, ეს იმას ნიშნავს, რომ მათ სინდისისთვის უღალატნიათ და შეუწირავთ მსხვერპლად მხვეკველობისათვის“.

1745 წ.

ჰერცოგმა ორლეანისამ მოახსენა ლუი XV, როდესაც ჩადუნის პური მიართვა: „აი, თქვენო აღმატებულება, თქვენი ხალხის საზრდო“.

ეხლა ჩვენ ვეცდებით, რაც შეიძლება მოკლედ ქალაქებში მღშების და მოხელეების ცხოვრების პირობები გავითვალისწინოთ. რომ ნათელი წარმოდგენა ვიქონიოთ ამ კლასის ეკონომიურ ორგანიზაციაზე, ჩვენ უნდა დავუბრუნდეთ საშუალო საუკუნეებს, გავარკვიოთ ამთავით, თუ რას წარმოადგენდა ეს კლასი თავდაპირველად და როგორ შეიცვალა მეფის უფლების ზედგავლენით.

ჩვენს დროში ვისაც კი უნდა და მოხერხება აქვს შეუძლია ვაქრად გახდეს. რომ უფრო ნაღლად შევიგნოთ ესა, ავიღოთ მაგალითი. ზეინკალად რომ გახდეს ადამიანი, საკმარისია გაალოს მალაზია, იყიდოს მოქლონები, რკინეულობა და სხვა, დაიჭიროს ქარგალი და ხელოსნები და დაიწყოს ვაჭრობა ან დამზადებული და ნაყიდი საქონლისა ან და თვით

დაამზადოს საეაქრო საქონელი და გაყიდოს იმ ფურცლებში, რომლებშიც მელსაც იგი თვითონ დაადებს საქონელს. რასაკვირველია, საქონელი შეუძლია გაყიდოს კარგი, ან მდარე ხარისხისა; ეს დამოკიდებულია მის სიმარჯვეზე და პატიოსნობაზე; მცხოვრებლებმა თვითონ უნდა დაიკან თავიანთ ინტერესები და არ იყიდონ მდარე საქონელი. ზეინკალს თავის მხრით არ შეუძლია ხელი შეუშალოს მეორე ზეინკალს, თუნდა მის გვერდით მოეწყოს და გააჩალოს ვაჭრობა: ამ შემთხვევაში პირველი ზეინკალი იძულებულია დაიკვას თავი კონკურენციისაგან ხელოვნებით და პატიოსნებით. ჩვენს დროში ყველას ნება აქვს ამოიჩიოს ეს თუ ის ხელობა; თვითვეული ჩვენგანი აკეთებს იმას, რაც მას უნდა, მოგებაც მისია, ზარალიც; თვითვეულს ჩვენგანს მხოლოდ თავის იმედი აქვს და ცდილობს, რაფლით მოიპოვოს პური.

გადვიდეთ ეხლა ზეინკალის მუშებზე და ვნახოთ, რა მდგომარეობაში არიან ისინი დღეს.

მათ შეუძლიანთ შეეკრან პირობით პატრონს—კაპიტალისტს ერთი თვით, ერთი წლით, ერთი დლით; რჩებიან ქალაქში, ან მიდიან სხვაგან სამუშაოს საძებნელად, და ეს დამოკიდებულია მუშის სურვილზე, მის ნებაზე, თუ-კი, რასაკვირველია გაჭირვებულ მდგომარეობის ზედგავლენით არ არის იძულებული დასთანხმდეს კაპიტალისტ-ვაჭრის, ან მრეწველის პირობაზე. ამგვარ მდგომარეობაშია ყველა ხელობის მუშა.

საშუალო საუკუნოებში, იმ ხანში, როცა დაახლოვებით შეგვიძლია სჯა ვიქონიოთ მრეწველობის მდგომარეობაზე, ერთ ფრიალ საინტერესო მოვლენას ვამჩნევთ: თვითვეული ხელობა წარმოადგენდა ცალკე საზოგადოებას, ამქარს, კორპორაციას; მაგალითად, ზეინკლები ყოველ ქალაქში იმის მაგიერ, რომ ერთმანეთის დამოუკიდებლად ემუშავნათ და ეცხოვრათ, როგორც ჩვენს დროში მოხდება ხოლმე, ცხოვრობდნენ და მუშაობდნენ სავალდებულოდ დადებულ

კანონების თანხმად. ექვს გარეშეა, თავის თავიდ იმდენადვე
 კითხვა, — ვინ თხზავდა ამ კანონებს, რომლებსაც ყველა ზეინ-
 კლები ემორჩილებოდნენ, ან ვალდებულნი იყვნენ, და-
 მორჩილებოდნენ? თვითონ ზეინკლები: ისინი იკრიფებოდ-
 ნენ და ადგენდნენ კანონებს; შემდეგ კი ამ კანონების დამ-
 ტკიცებას ან ადგილობრივ უფლებას, ან მეფეს, ან სენიორს
 და ან ბოლოს ქალაქის მსაჯულს სთხოვდნენ. ამ თავისუ-
 ბურ დამორჩილებისათვის, ხელის-უფალნი მზარს უტყერ-
 დნენ კორპორაციებს და ძალას ატანდნენ, რომ მათ მიერ
 შემუშავებული კანონები ყველას წმინდად შეესრულებინა,
 თუმცა ამ კანონების შესრულების ზედა-მხედველობა ევა-
 ლა თავისუფლად, გარკვეულ ვადით ამორჩეულ წევრებს კორპო-
 რაციისას. არჩეულებს ორს, სამს და ხანდახან ოვა კაცს
 ყველგან კარპორაციაში დამფასებელს ეძახდნენ. შემუშავე-
 ბული კანონები და დამფასებელნი, რომლებიც თვალ ყურს
 ადევნებდნენ კანონების და პირობების შესრულებას, — აი
 უფრო ხშირად რა აერთებდათ ერთი ქელაქის სუყველა
 ზეინკლებს. საჭიროა გავიგოთ და გავიარკვიოთ, თუ რა მიზე-
 ზების გამო უარჰყვეს მათ პირადი დამოუკიდებლობა და დაე-
 მორჩილნენ საზოგადო კანონებს? რა ასულდგმულებდა მათ
 ორგანიზაციას?

უმთავრესი მიზეზი ზეინკლების კორპორაციის შედგენი-
 სა იყო შემცირება, რამდენადაც შეიძლება, კონკურენციისა,
 მეტოქობისა. მათ სურვილი ჰქონდათ შეექმნათ ის, რაც ეხლა
 მონოპოლიის სახელით არის მონათლული. მონოპოლიის
 შექმნა ქალაქში იყო უმთავრესი დანიშნულება კორპორა-
 ციისა. ამით აიხსნება მხოლოდ, რომ კორპორაციის კანონე-
 ბი თავდაპირველად უშლიდნენ მოსულ ვაქრებს ქალაქში
 გაეყიდათ რაიმე რკინეულობა, ან და რაიმე საზეინკლო სა-
 ქონელი. ამ გვარსავე დაბრკოლებას და შეზღუდვას ემორ-
 ჩილებოდა ქალაქის მცხოვრები, თუ კი ის არ იყო ზეინკა-
 ლი-პატრონი.

ჩვენთვის მეტად საინტერესოა ვიცოდეთ, როგორ და ბელოსანი ზეინკლის ღირსებას და სახელს.

თავდაპირველად რიცხვი ამ ზეინკლების - პატრონებისა აღნუსხული იყო და კანონი ნებას არ აძლევდა, რომ რიცხვი მათი გადაჭრილ რაოდენობას აღმატებოდა. შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ, რომ მათი რიცხვი ქალაქში არ იყო 20 მეტი. აქედან მკითხველი ნათლად დაინახავს, რომ ზეინკალ-პატრონად ვახდომა შესაძლებელი იყო იმ შემთხვევაში, თუ რომელიმე ზეინკალ-პატრონი წუთი-სოფელს გამოეცალმებოდა. მხოლოდ მაშინ განთავისუფლებოდა ადგილი. სხვაც ბევრი დამაბრკოლებელი გარემოება იყო; მაგალითად, შეგირდად აღამიანი უთუოდ ხუთი წელიწადი უნდა ყოფილიყო, ამდენსავე ხანს ქარგლად უნდა ყოფილიყო. მაგრამ უკანასკნელის სახელის მოპოვება ძრიელ საძნელო იყო. თხუთმეტის წლის ბიჭი, რომელსაც მომავალში ზეინკალ-პატრონობა სურდა, შეგირდად უნდა მიჰბარებოდა ზეინკალ-ოსტატს. კანონით ყოველ პატრონს გადაჭრილი რიცხვი შეგირდებისა ჰყავდა, თითო სახელოსნოში თითო შეგირდი, ასე რომ ქალაქში 20 ზეინკალი იყო და 20 შეგირდი ჰყავდათ; ჩვენს ახალგაზდას უნდა მოეცადნა, სანამ ერთი ამ შეგირდთაგანი ქარგლობას მიიღებდა. აგერ დადგა ამგვარი წუთი: ახალგაზდა კაცი ნახავს პატრონს და შეეცდრება პირობით, რომლის ძალით მან უნდა იმუშაოს პატრონთან ხუთი წლის განმავლობაში უსასყიდლოდ და გარდა ამისა უნდა მისცეს კანონებით აღნიშნული ფული; ეს სავალდებულო იყო შეგირდად დადგომის დროს. თანხა, რომელიც შეგირდს გამწესების დროს უნდა მიეცა, შეადგენდა მესამედს და ხშირად ნახევარსაც ზეინკლის მთელიწლის ნამუშევრისას. ცხადია მაშასადამე, რომ ეს თანხა საკმაოდ დიდი იყო. თავის მხრით პატრონი პირობას სდებდა, რომ შეგირდს ბინას მისცემდა და გარდა ამისა სარჩოს და ტანსაცმელს.

ხუთი წლის შემდეგ ჩვენი ახალგაზრდა გახდებოდა კარგად
 გლად ან და ამხანაგად (კომპანიონად); ზოგიერთ ქალაქებში
 ამგვარ ცვლილების დროს შეგირდი ვალდებული იყო კორპო-
 რაციის საზოგადო თანხაში შეეტანა პატარა თანხა. როგორც
 ქარვალის ჯამაგირს იღებს, მაგრამ მას ევალება მხოლოდ თა-
 ვის პატრონთან იმუშაოს და კერძო პირებისათვის მუშაობის
 ნება არა ჰქონდა. თუ-კი ათი წლის შემდეგ მოისურვებდა
 პატრონად გახდომას და კორპორაციაში თავისუფალი ადგი-
 ლი იყო, მას მესამეჯერ უნდა შეეტანა გადაკრული თანხა, ცო-
 ტა უფრო ნაკლები ვიდრე პირველჯერ და უნდა ყოფილიყო
 მიღებული ამქარში კორპორაციის ყველა წევრების დადგენი-
 ლებით. მის ბედ-იღბალი მათ ხელში იყო: მათ შეეძლოთ ის
 არ მიეღოთ, როგორც უნიკო და ცუდი ადამიანი. არ
 უნდა დავივიწყოთ, რომ მსაჯულთათვის ეს მუშა ბევრად თუ-
 ცოდად საშიში შეტოქე იყო, იმის მიხედვით თუ ჩამდენად
 ნიჭიერი და მუსყათი იქნებოდა. ამიტომაც უფრო ნიჭიერს
 უფრო მეტი საფუძველი ჰქონდა ეფიქრა, რომ მას უნიკოდ
 აღიარებდნენ. საქმე არც ამით თავდებოდა. ბევრი სხვა გარემე-
 ობაც უშლიდა ხელს მუშას გამხდარიყო პატრონად. წარმო-
 იდგინეთ კორპორაციაში თავისუფალი ადგილია, მაგრამ პატ-
 რონები ყოველთვის პოულობდნენ საპატიო მიზეზს ადგილის
 თავისუფლად დისატოვებლად; მათი პირადი ინტერესები ამას
 მოითხოვდა; თუ გარდაცვალებულ პატრონს შვილი ჰყვანდა,
 ან ახლო ნათესავი, რომელიც სრულ-წლოვანი მალე გახდე-
 ბოდა, სრულიად საკმარისი იყო განცხადება უკანასკნელისა,
 რომ ადგილი მას სურდა და ყოველ მიზეზის გარეშე ადგი-
 ლი მას შეენახებოდა. ასეთი შემკვიდრე სრულიადაც ვალდე-
 ბული არ იყო გამოველო შეგირდის ან და ქარვალის სკოლა,

თუკი შეიტანდა ფულს ორჯელ უფრო ნაკლებს, ვიდრე ქარგალს მოეთხოვებოდა; გარდა ამისი ამგვარი მემკვიდრე ვალდებული არ იყო წარედგინა ნიმუში თავის ნაშრომისა. მაშინ როცა ქარგალი იძულებული იყო თავის ნაშრომით დაემტკიცებინა თავისი ხელოსნობა. ერთი სიტყვით ყოველგვარს ლონის ძიებას ხმარობდნენ, რომ ხელობა ჩაედგოთ ცოტადენთა ხელში, ერთსა და იმავე ოჯახობაში, რომ ხელობა მამიდან შეიღწე გადასულიყო. ჩვენ მაგალითად მხოლოდ ზეინკალის ხელობაზედ ვილაპარაკეთ, მაგრამ ეს ხელობა არაფრით არ განირჩევოდა სხვა ხელობიდგან. ნუ დავივიწყებთ, რომ ყოველგვარი დარგი იმგვარადვე იყო მოწყობილი, როგორც საზეინკლო. ყველგან ერთგვარი ორგანიზაცია, ყველგან ერთგვარი კორპორაცია თავის მიზნით და კანონებით...

როცა ვაქარს მეტოქე არა ჰყავს, სარგებლობს ამ გარემოებით და ჰყიდის თავის მრეწველობის მდარე ნაწარმოებს ძვირად; ამგვარია ბუნება ადამიანისა; საშუალო საუკუნოებში ეს აგრეთვე კარგად იცოდნენ, როგორც დღეს. ამისთვის რათა როგორმე მოესპოთ ცუდი მხარეები მონოპოლიისა, რომელიც კუთვნილება იყო ამა თუ იმ კორპორაციისა, საზოგადოებამ ანუ ხელისუფლებმა აიძულეს კორპორაციები დამორჩილებოდნენ სასტიკ სისტემას წეს-წყობილებისას და მეთვალყურობისას. ამ მიზეზის გამო წესი თვითეულ ხელობისა, შემუშავებული საზოგადოების ან და უფლების ზედგავლენით, გარკვევით საზღვრავდა თუ როგორ უნდა მომზადებულიყო ეს თუ ის ნაწარმოები ამა თუ იმ ხელობისა. მაგალითად, წესი მაუდრეულის წარმოებისა აღნიშნავდა უკანასკნელ წვრილმანამდე, თუ როგორ უნდა მოექსოვათ მაუდი, მის სიგრძეს სიგანეს, ძაფების რიცხვსა და სხვას. ვერც ერთს მაუდის ნა-

ჭერს ბაზარში ვერ გაიტანდნენ, თუ კი დამფასებელნი დააითვალისწინებდა და არ შეამოწმებდა, რომ მაუდი მოქსოვილი იყო თანახმად წესისა (რეგლამენტისა); შემოწმებულს და ბაზარში გასატანად ნება-დართულს მაუდის ნაქრებს უსათუოდ დასმული უნდა ჰქონოდათ დალი. პირველის შეხედვით აღამიანს ეგონება, რომ ამ გვარი სისტემა უარჰყოფს მოტყუებას ვაქრობაში და მყიდველთა ინტერესებს ვითომდა იცავს. მართლა კი ამ სისტემამ ვერ შესძლო საზოგადოების ინტერესების დაცვა. კორპორაციითა ისტორიის საესეა პროცესებით, ჯარიმებით, კონფისკაციებით, რომლებიც გადახდომიან უსვინდისო ხელოსნებს.

არც ერთი „წესი“ ვაქრობაში მოტყუებას არ სპობდა, სამაგიეროდ კი ხელს უშლიდნენ ყოველ ცვლილებას, წინსვლას, გაუმჯობესობას; გამოგონს, რომელიც მოისურვებდა გაეკეთებინა რაიმე არა ისე, როგორც მისი ამხანაგები აკეთებდნენ, უნდა შინებოდა, რომ ფალსიფიკატორის (მეყალბის) სახელი არ დაემსახურებინა. ეს გარემოება ხელსაყრელი იყო უნიჭო და ზარმაც მოხელეთათვის, რომლებსაც სურვილი ჰქონდათ მხოლოდ გამდიდრებულიყვნენ, ხელობაში თავიანთ მამების შეცდომებს მისდევდნენ და იმეორებდნენ და სრულიადაც არ ფიქრობდნენ მათ გასწორებას, ან მოსპობას; მათ არ ეშინოდათ, როგორც ჩვენს დროში, მეტოქობისა; თანამედროვე ხანაში მეტოქე-კონკურენტი თუ კი გამოიგონებს რასმე, ხელში ჩაიგდება შესაკვეთს. იმ ხანაში, რომელზედაც ჩვენ ვლაპარაკობთ, კანონები ვერ იცავდნენ მყიდველს; ისინი მხოლოდ უზრუნველჰყოფდნენ მოხელეებს ვაქრებს უფრო ნიჭიერ ამხანაგების კონკურენტისაგან. შური და თვალზარბობა დამახასიათებელი თვისება იყო იმ

დროის მრეწველობისა. ეს თვისება განსაკუთრებით მშენებლობის სფეროებში ირკვეოდა, რომლებიც მუდმივ კორპორაციების შორის იყო. კორპორაციები, თუ მათ ხელობას რამ გზავსება ჰქონდა ერთი მეორესთან, განუწყველივ ედავებოდნენ ერთმანეთს; თვითვეული მათგანი ცდილობდა აღეკრძალა მეორისთვის და მოვპოვებინა უფლება იმგვარ საქონლის წარმოებისა, რომელიც თვისი ხასიათით შესაძლებელი იყო ორივე კორპორაციის წარმომადგენლების კუთვნილება ყოფილიყო. მაგალიდად, პარიზელი მკერვალები, რომელთაც განკერძოებული უფლება ჰქონდათ ახალი ტანსაცმელის შეკერვისა, მთელი საუკუნის განმავლობაში ედავებოდნენ მენაქრების კორპორაციას; ამ უკანასკნელებს პრივილეგია ჰქონდათ ტანსაცმელის დაკერებისა. მეწაღეები მუდმივ ედავებოდნენ მეჩქმეებს, მებუკრებს და შეძებვეები მედუქნეებს, რომლებიც ჰყიდდნენ პურსა და ლორს; მეფოლაქეები-მკერვალებს და მენაქრებს, რომლებიც ცდილობდნენ ფოლაქების გაკეთებას შესაკერავად, ან დასაკერებლად მობარებულ ტანსაცმელისთვის და სხვა. იმგვარი იყო კორპორაციის დამახასიათებელი თვისებები წარმოშობის დროს; ებლა ენახოთ, როგორ შესცეალა მდგომარეობა კორპორაციებისა მეფის უფლებამ.

ეკონომიური თავისუფლება არასოდეს არ ყოფილა გამეფებული კორპორაციებში; მაგრამ სანამ თემებრივი ცხოვრება ენერგიული იყო და მეფის უფლება სუსტი და უმნიშვნელო, კორპორაციები ემორჩილებოდნენ მხოლოდ იმ კანონებს, რომლებსაც თვითონვე ადგენდნენ. ამ კანონებს, ან და წესებს შეიმუშავებდა საზოგადო კრება ამათუ იმ დარგის წევრებისა, ან ამ წევრების წარმომადგენლები. გარდა ამისა კორპორაციები ირჩევდნენ თავიანთ წრეებიდან რწმუ-

ნებულთ, ინსპექტორებს, რომლებიც ვალდებულნი არიან
 რევიზია მოახდინათ სახელოსნოებში, მაღაზიებში და თვალ-
 ყური ედევნათ კანონების შესრულებისათვის: სუყველა ეს
 უფლებები გადავიდა მეფის ხელში მართალია ერთბაშად არა,
 მაგრამ თანდათანობით, შეუმჩნეველად.

(გაგრძელება იქნება)

ჰაერის დამორჩილება

დამიანის ცხოვრება უხსოვარ დროიდ-
გან არის ბრძოლა ბუნების ძალებთან.
ადამიანი ცდილობს არამც თუ დაიცვას
თავისი არსება მაენე ძალებისაგან,
არამედ დაიმორჩილოს ეს ძალები,
გამოიყენოს თავის სასარგებლოდ. პირველად, როცა ადამიანს
არა ჰქონდა საქირო იარაღი და კოდნა, ეს დამორჩილება
წინ მიდიოდა კუს ნაბიჯით; მაგრამ რაც დრო გადიოდა,
ადამიანი მეტ კოდნას და გამოცდილებას იძენდა, რომე-
ლიც აძლევდა შეძლებას უფრო შეიარაღებული ყოფილიყო
ბუნებასთან საბრძოლველად. ადამიანი არ დაკმაყოფილდა ზღვის
და ხმელეთის დამორჩილებით. მან მოინდომა ჰაერშიც ისე
თავისუფლად ეგრძნო თავი, როგორც ხმელეთზე. ამიტომ ის
გულმოდგინედ შეუდგა ჰაერის, ანუ ატმოსფერის შესწავლას
და გამოკვლევას და ჯერაც არ დაუმთავრებია ეს გამოკვლევა.
ძველ დროიდან დაწყებული ადამიანის გონებას იპყრობდა
თვალუწვდენელი სიფრთხე, რომელიც მას დასცქეროდა ზემო-
დან. ის შურის თვალით უყურებდა ფრინველთა თავისუფალ
ნავარდს ჰაერში, ღრუბლებს მოძრაობას ცაზე. პირველ ცო-
ბას ჰაერში მოგზაურობის შესახებ აქვს ზღაპრული ხასიათი.
აი რას ამბობს ერთი ძველ ბერძენთა გადმოცემა. მეფე მინო-
სმა მოიწვია საბერძნეთიდან განთქმული ხუროთმოძღვარი
დედალოსი. დედალოსმა ააგო ბევრი ლამაზი შენობა, გაამ-

შენიერა მეფის სასახლე და მოისურვა სამშობლოში დაბრუნება. მაგრამ მეფეს არ უნდოდა მოეშორებინა ნიკიერი დედალოსი, მოინდომა მისი ძალით დატოვება. დედალოსი ბევრს ემუდარა მეფეს, მაგრამ ამაღლ. გამწარებული შეევედრა თავის ღმერთებს, რომ დაეხსნათ როგორცე მინოსის ბრძკალებიგან. ღმერთებმა ისმინეს მისი ვედრება. ერთხელ სალამოს პირს დედალოსი თავის სარკმელთან იჯდა და იცქირებოდა საყვარელ სამშობლოსკენ. უცებ გაუელვა თავში რაღაც აზრმა. „ზღვა და ხმელეთი ჩემთვის დახშულია“, ფიქრობდა საწყალი, „აქ მეფობს მინოსი; მაგრამ არის ერთი გზა, სადაც მეფე უღონოა, ესაა მოწმენდილი ცა; იქ მეფობს ქვეყნის მნათობი მზე, რომელიც მე გზას არ დამიჭერს. დაგვიანება არ ღირს. დღესვე შევუდგები საქმეს“. ასე ფიქრობდა ტყვე. ყველას უკვირდა, ისე გულმოდგინედ აგროვებდა ის ფრინველთა ფრთებს, პატარასაც და დიდსაც მერმე ამ ფრთებს კანაფით ერთმანეთს აკრავდა და ცვილით აწებებდა. ვერავინ მიმხვდარიყო, რა აზრი ჰქონდა მის შრომას. პატარა თავის შვილსაც არაფერი გაუმხილა თავის განზრახვისა. ბოლოს საქმესაც მორჩა. გააკეთა ოთხი ფრთა ორი დიდი თავისთვის, ორიც პატარა—შვილისათვის. ამოირჩია მოხერხებული დრო, გაუკეთა შვილს ფრთები, მერმე თვითონაც გაიკეთა. დაიქნია ფრთები და აფრინდა პაერში. შვილიც უკან დაედევნა. განცვიფრებული ხალხი შესცქეროდა ორ მიმფრინავ ადამიანს. სოფლენლები ერთმანეთს ეკითხებოდნენ: „ნეტავი, ეს ღმერთები სად მიფრინავენო“. მგზავრები შეუსვენებლივ მიეშურებოდნენ შინისკენ. აი კიდევც დაინახეს სამშობლოს სანატრელი მხარე. ერთი ზღვა-და დარჩათ გადასავლელი. გამოცდილი მამა წამდაუწუმ უკან იხედებოდა და აფრთხილებდა თავის შვილს: ფრთხილად, შვილო, თუ ძალიან ძირს დაეშვი, ზღვა დაგისველებს ფრთებს, დაგიძიმებს და დაიბრჩობი. თუ ძალიან ზევით აფრინდი, მზე დაგიდნობს ცვილს, ფრთები დაგეშლებს და დაილუპები“.

პირველად შეილი ყურს უგდებდა მამის დარღვევას. გრამ, როცა სამშობლო დაინახა, ყველაფერი დააფიქსა. მოინდომა მზის სიმაღლიდან გადმოხედვა. დაიქნია ფრთები და წავიდა სულ მაღლა, მაღლა... მზის სხივებმა გაადნეს სანთელი, ფრთები დაიშალა. ჰაერში გაისმა შესაზარი ყვირილი. ყმაწვილი ჩანთქა ზღვის ტალღებმა. შემინებულმა მამამ მოიხედა, შეილი არსად იყო. დაიხედა ძირს და დაინახა, როგორ კურავდნენ ფრთები. საწყალი მამა ყველაფერს მიხვდა. დამძარბული დაეშვა ზღვის ნაპირას. მთელი ღამე ჩასკქეროდა ზღვის ტალღებს, თითქო ეკითხებოდა, — ჩემი შეილი რა უყავითო. როცა გათენდა, მამამ ნახა გამორიყული შეილი. დამარხა და გაეშურა ხელახლა სამშობლოსაკენ.

ასეთია ძველებური გადმოცემა. რასაკვირველია, ეს ამბავი სიმართლეს მოკლებულია, მაგრამ ის მოწმობს, რომ ადამიანს უძველეს დროშიც ჰქონია სურვილი ჰაერში ფრენისა. მართლაც ისტორია მოგვითხრობს, რომ ადამიანს ბევრჯერ უცდია ჰაერში ფრენა, მაგრამ ყველა ეს ცდა უნაყოფო ყოფილა. ზოგიერთ ცდას ისე უაზრო ხასიათი ჰქონდა, რომ ადამიანს გაუკვირდება, ასეთ სისულელეზე დროს როგორ ჰკარგავდა გონიერი კაციო. მაგალითად ერთმა ფილოსოფოსმა ხის მტრედი გააკეთა, ეგონა გაფრინდებო. ყველა ამათ აფიქსდებოდათ ერთი რამ: ჰაერში საფრენად, საჭიროა, რომ საგანი ჰაერზე უფრო მსუბუქი იყოს. ეს მარტივი ჰეშმარიტება პირველად მოუვიდა ორ ძმა ფრანგ-ეტეინ და ეოზეფ მონგოლ ფიერს. თავის აზრის დასამტკიცებლად გააკეთეს ქალაქის ტომარა, გაბერეს კომლით, შეუქრეს პირი და აუშვეს. ტომარა ავიდა ზევით 20 საცენის სიმაღლეზე, მერმე ნელ-ნელი დაეშვა ძირს. რად ავიდა ტომარა ზევით? იმითომ, რომ ის გაავსეს თბილი ჰაერით (კვამლით), რომელიც ზევად მსუბუქია ცივ ჰაერზე. როცა ტომარიდან თბილი ჰაერი გამოვიდა, მისი აღვილი ცივმა დაიკავა, ტომარა დამძიმდა, დაეშვა ძირს. ეს ცდა რამდენჯერმე გაიმეორეს.

გააკეთეს უფრო დიდი ქალაქის ბურთი, გაავსეს თბილისში მდებარე ქალაქის ბურთი და აუშვეს; ცდამ კარგად ჩაიარა. ამნაირად ნამდვილ ქაეროსტატის (ქაერში მფრინავი ბურთი) მოშგონნი არიან ძმები მონგოლფიერები. იმათ თავისი ცდა ხალხის წინააღმდეგ გაიმეორეს. გააკეთეს დიდი ქაეროსტატი, ჩადგეს შიგ მკაყალი ნაკვერჩხალით. რადა თბილი ქაერი არ გამოლევულიყო, ნაკვერჩხალს ზემოდან ბზეც დააყარეს. გაიტანეს ქაეროსტატი ქალაქის მოედანზე და იქ აუარებელ მაყურებელთა თვალწინ აუშვეს. ხალხი აღტაცებით მიეგება ახალ მოგონებას. ეს ამბავი მთელ საფრანგეთს მოედო. ყველას პირზე მონგოლფიერის სახელი ეკრა. გაიგო ეს ამბავი საფრანგეთის სამეცნიერო აკადემიამაც, სადაც ითვლებოდნენ წვერად ყველა მაშინდელი მეცნიერები. აკადემიამ მიანდო ერთს თავის წევრს პროფესორს შარლს გაემეორებინა მონგოლფიერების ცდა. შარლმა შეაკრვინა დიდი აბრეშუმის ბურთი, რადა მეტი სიმაგრე ჰქონდა, კარგად გაფისა გარედან, რომ გაზი არ გამოსულიყო. კვამლის მაგივრად ქაეროსტატი გაავსო წყალმბადით. წყალმბადი ერთნაირი გაზია (ქაერგვარი), რომელიც წყალის ერთ შემადგენელ ნაწილთაგანია ეს გაზი 14 ჯერ უფრო მსუბუქია, ვიდრე ქაერი. დანიშნეს ქაეროსტატის აშვების დღე. ის უნდა აეშვათ პარიზში დიდ სამხედრო მინდორზე. აუარებელი ხალხი მოგროვდა სეირის საყურებლად. სახლის აივნები, ბანები სავსე იყო ხალხით. ბევრი დურბინდით იყო შეიარაღებული, რომ ეყურებინა, სანამდის ავიდოდა ქაეროსტატი. საღამოს ხუთს საათზე მოისმა ზარბაზნების ხმა: თოკები, რომლითაც დაბმული იყო ქაეროსტატი, უცბად გადასქრეს. ქაეროსტატი საშინელი სისწრაფით გაექანა მალა. ორ წუთში ვერსის სიმაღლეზედ ავიდა და მიიმალა ღრუბლებში. ზარბაზანმა შეატყობინა ხალხს ქაეროსტატის მიმალვა. გაკვირვებული ხალხი დიდხანს შესცქეროდა ქაერის ბურთს და არავითარ ყურადღებას არ აქცევდა კოკისპირულ წვიმას, რომელიც ამ დროს ასხამდა. ქაეროსტატი დაჰყო ზევით ერთ საათამდე. მერმე,

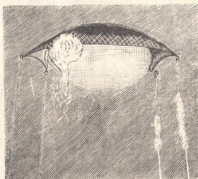
როცა ყწალმზადი გამოეცალა, დაეშვა შვიდი ვერსის მანძილზე პარიზიდან, ყანებში. როცა გლეხებმა დაინახეს ასეთი არაჩვეულებრივი საგანი ზეციდან ჩამოფრენილი, კინალამ გული დაუსქდათ. ჯერ შორიდგან უცქეროდნენ, ჩვენსკენ არ წამოვიდესო, და, როცა დაინახეს, რომ აღარ ინძრევოდა, გული მიეცათ. მაშინვე გაიქცნენ მღვდელთან. მღვდელმა დაარწმუნა ხალხი, ეს მავნე სულია მათ გასაბრწყვებლად ჩამოსულიო; გაბრაზებული გლეხები შეიარაღდნენ კეტებით, ორთითებით და იმდენი სცემეს ბურთს, სანამ კლავები არ დაეღალათ. მერმე მიიბეს ცხენის კუდზე და სულ ნაკუწ-ნაკუწად აქციეს. როცა ხელმწიფემ გაიგო ახალ გამოგონების ამბავი, დაიბარა ძმები მონგოლფიერები და გააკეთებინა ჰაეროსტატი. აქ პირველად აუშვეს ჰაეროსტატით ცოცხალი არსებანი. ჰაეროსტატს გაუკეთეს დაწნული კალათი, შიგ ჩასვეს ცხვარი, მამალი და იხვი. ჰაეროსტატი ავიდა ნახევარ ვერსზე მეტს და დაეშვა პარიზიდან ერთი ვერსის სიშორეზე მინდორში. როცა მეველეები მივიდნენ, ნახეს რომ ცხვარი არხენიანდ ბალახსა სძოვდა, იხვიც ყოჩაღად იყო; მამალს-კი თავი ჰქონდა გაჩეხილი. ამნაირად დარწმუნდნენ, რომ ჰაეროსტატი ჰაერში არ ყირავდება. საქირო იყო ახლა ადამიანიც ასულიყო. პირველი ადამიანი, რომელმაც გაბედა ჰაერში ასვლა, იყო პილად-დე-როზიე. ბევრს ეხვეწნენ მეგობრები, თავს ნუ იღუპავო, მაგრამ არ დაიშალა. იმას შეუერთდა მეორე გამბედავი მოგზაური, დარლანდი. აუარებელი ხალხი დაესწრო მათს აღრენას: ვეებერთელა ჰაეროსტატი გაექანა ზვეით ორი თავგანწირული მგზავრით. ჰაეროსტატში მოთავსებული იყო მაყალი ცეცხლით. როცა მოინდომებდნენ უფრო ზვეით ასვლას, ნაკვერჩხალს ბზეს აყრიდნენ. ასეთი ჰაეროსტატი ძალიან საშიში იყო ცეცხლის გაჩენის მხრივ, რადგან მაყალი რომ დაყირავებულიყო, ჰაეროსტატს ცეცხლი გაუჩნდებოდა. მოგზაურები ერთი საათის შემდეგ უვნებლად დაეშვნენ ძირს. როცა პროფესორმა შარლმა გაიგო, რომ პირველი ცდა მშვი-

დობიანად გათავდა, თვითონაც მოიწადინა მოგზაურობა და
 ლმა ასწერა თავისი მოგზაურობა. და ამით გაითქვა სახელი.
 ამას გარდა შარლმა გააუმჯობესაპაეროსტატი. შეიტანა ისე-
 თი ცვლილებანი, ურომლისოდაც შეუძლებელი იყო მოგზა-
 ურობა.

ი. ს—ძე

(გაგრძელება იქნება)

მითტლბია

ბროადის ომი

მშვენიერი ელენე

თელს საბერძნეთში სახელგანთქმულ თავადს ატრეის ჰყავდა ორი შვილი: აგამემნონი და მენელაოსი. სპარტანელ მეფის ტინდარეას უფროსი ქალი კლიტემნესტრა მისთხოვდა აგამემნონს,

ხოლო უმცროსი, მშვენიერი ელენე, ატრეის უმცროს ვაჟს მენელაოსს. ელენე თავისი სილამაზით სახელგანთქმული იყო მთელს საბერძნეთში. სახელმწიფოს წარჩინებულნი ახალგაზდანი ერთი მეორეს ეჯიბრებოდნენ და ცდილობდნენ მშვენიერ ახალგაზდა ქალის გულის მოგებას. სასიძონი ერთი მეორეზე უკეთესნი იყვნენ და ამიტომ ტინდარეას ვერ გადაეწყვიტა, რომლისათვის მიეთხოვებინა თავისი მშვენიერი ელენე. მეფე თან იმასაც სწუხდა, რომ ერთის რომელიმე სასიძოს ამორჩევით დანარჩენ წარჩინებულ სასიძოებს შეურაცყოფას მივაყენებ და ეს გარემოება ერთიანად აამხედრებს ყველა შეურაცყოფილთ თვით საპატარძლოსა და სახელმწიფოს წინააღმდეგო. მეფე დიდ საგონებელში იყო და საბოლოოდ ვერა გადაეწყვიტა-რა.

იტაკის მეფემ, კაცმა მეტად გამოცდილმა და ბრძენმა, ოდისეესიმ სპარტანელ მეფეს ესეთი რჩევა მისცა: „მეფევ, შეჭყარე ყველა სასიძონი ერთად და ჩამოართვი პატროსანი

ქართული
ენის
საქართველოს
საზოგადოებრივი
მეცნიერებათა
აქადემია

სიტყვა, რომ, ვისაც შენი ქალი აირჩევს საქმროდ, მათგანი ცუდს არას შეამთხვევს თქვენი ქალის მიერ არჩეულს სასიძოს. პირიქით, სთხოვე ყველანი შეეცადონ, თუ-კი საჭიროებამ მოითხოვა, დახმარება აღმოუჩინონ მომავალ სასიძოსო“. ტინდარეის ძრიელ მოეწონა ოდისეესის ესეთი რჩევა, დაუყოვნებლივ მოიწვია ყველა სასიძონი და თავისი უკანასკნელი გადაწყვეტილება გამოაცხადა. მშვენიერ ელენეს ზელის მადიებლებმა დიდი სიამოვნებით მიიღეს შეფის წინადადება და შესაფერი აღთქმაც მისცეს.

ელენემ საქმროდ აირჩია ატრეის უმცროსი ვაჟი მენელაოსი. დანარჩენი სასიძონი, რასაკვირველია, მეტად შეურაცყოფილნი დაბრუნდნენ სამშობლოში, მაგრამ თავიანთი აღთქმის მტკიცედ და სამუდამოდ დაცვა და ასრულება ერთხმად გადასწყვიტეს. მენელაოსი ამ დღიდან დიდად ბედნიერად და თანხმობით ცხოვრობდა თავის მშვენიერ ელენესთან. ახალგაზდა ცოლქმარის ბედნიერებას ბევრი შენატროდა. კორწინების ცოტა ხნის შემდეგ მეფე ტინდარეი გარდაიცვალა ო მთელი თავისი სამეფო მენელაოსს უანდერძა. ამის შემდეგ მენელაოსი თითქმის მთელი ლაკედემონის მფლობელი შეიქმნა, და ამნაირად მისი ძლიერება ერთიორად იქცა მთელს საბერძნეთში.

პარისი სამეფო სახლში, თუმცა დიდს ფუფუნებასა და პატივისცემაში იყო, მაგრამ აფროდიტა ქალღმერთის დაპირება, მშვენიერი ელენეს გულს მოგიგებო, მოსვენებას არ აძლევდა.

აფროდიტა ქალღმერთის რჩევით პარისი საბერძნეთში გამგზავრების თავდარიგს შეუდგა. იდის მთავრებილების დაბურულ ტყის ბოლოს პარისმა ააშენა ძლიერ მაგარი ხომალდი და უფსკრულ ზღვის სივრცეში შეეცურა სპარტას გასამგზავრებლად.

პარისის განზრახვა მშვენიერ ელენეს მოტაცების შესახებ ტროადის ყველა მოკეთეს თავზარსა სცემდა, და ამიტომ ყველანი ერთხმად ურჩევდნენ პარისს, ნუ ჩაადგებ სამშობლოს განსაცდელში, ელენეს მოტაცება ტროადის განადგურებას, დაღუპვას მოასწავებსო. მაგრამ პარისი აფროდიტა ქალღმერთისაგან გამხნევებული ყურადღებას არავის არ აქცევდა და სრული იმედით აღსავსე მშვენიერ ელლადის ნაპირებისაკენ მიისწრაფოდა.

პრიამის ქალიშვილი კასანდრა ნაკადულებრ ცრემლს

აფრქვევდა, როცა პარისმა ზღვის სივრცეში პირველად ჩაიხრახრაკა
ქნები შეაფრიალა.

„დიდი და უზომო მწუხარება მოელის სამშობლო ქვეყანას“ ქვითინებდა კასსანდრა მშობელთა და ზღვის ნაპირას მოგროვილ ხალხის წინაშე: „დიდი და დიდი უბედურება მოგველის ყველას ჩვენ, ტროადის შეილებს! ვხედავ, ნათლად ვხედავ ილიონის სიწმიდეთა აბობოქრებულ ცეცხლის ალით განადგურებას! ვხედავ, ნათლად ვხედავ ილიონის უმანკო შეილთა სისხლით მორწყულ ტროადის მთასა და ბარს! ვხედავ, ნათლად ვხედავ ძლევა მოსილს მტერს, რომელიც დანგრეულ და აოხრებულ სამშობლოდან პირუტყვისავით მიერეკება მწარე ხმით მტირალ ბავშვებს და ქალებს! ამ სიტყვებით არწმუნებდა ყველას საბრალო კასსანდრა, მაგრამ იმ ეამად პარისს საბოლოოდ გადაწყვეტილი ჰქონდა მშვენიერი ელენეს მოტაცება და წინააღმდეგობასაც ვერავინ ვერ ახერხებდა.

პარისმა და აფროდიტა ქალღმერთის ვაჟმა ენიმ, რომელიც დედის ბრძანებით პრიამის ვაჟთან თანამგზავრობდა, დიდი ხნის მგზავრობის შემდეგ უვნებლად შეაკურეს უშიშარი ხომალდი მშვენიერ ელლადის ნაპირების სრუტეში. მგზავრები გადავიდნენ ნაპირას და სპარტას გაემართნენ.

სპარტის მეფე მენელაოსი დიდი აღტაცებით მიეგება სტუმრებს და მეგობრულად მიიპატივთ სესახლეში პატივის საცემლად. მეფემ გამართა ბრწყინვალე ნადიმი. პარისმა სწორედ ამ ნადიმზე ნახა პირველად სპარტანელ მეფის მშვენიერი დიასახლისი. ელენეს სიმშვენიერემ ერთიანად მოხიბლა პარისი. პრიამის ვაჟმა მიუძღვნა უმშვენიერეს დიასახლისს ტროადიდან მოტანილი უძვირფასესი საჩუქრები. ელენეც გულგრილად ვერ შესცქეროდა პარისის მომხიბლავ სილამაზეს, ასე რომ პრიამის ვაჟის განზრახვას კეთილად დაგვირგვინება მოელოდა.

მეფე მენელაოსს კუნძულ კრიტზე რაღაც საკირო საქმე გამოუჩნდა, რის გამო იძულებული შეიქმნა ძვირფასს სტუმრებს დროებით გამოსთხოვებოდა. მეფემ გამგზავრების წინედ დედოფალს სთხოვა სტუმრებისათვის პატივისცემა არ მოეკლო, სანამ სპარტაში დარჩენას მოისურვებდნენ.

მეფე მენელაოსი კრიტს გაემგზავრა. პარისმა ისარგებლა ამ შემთხვევით და სრულიად დაიმორჩილა მშვენიერი ელენეს მგრძნობიარე გული. პარისის რჩევით მენელაოსის მეუღლემ

დასტოვა სამეფო ოჯახი, დასტოვა თავისი მკირეწლოვანი ქალიშვილი ჰერმიონა და გაჰყვა ახლად გაცნობილ პარისს ტროადაში.

პარისმა და ელენემ გამოზიდეს შრავალი უძვირფასესი ნივთები მენელაოსის სასახლიდან, დატვირთეს ხომალდი და შეცურდნენ ზღვის სივრცეში ტროადაში გასამგზავრებლად. გზაში მოგზაურები გააფთხილა ლეთაებრივმა მოხუცმა ნერეიმ: „შენდა საუბედუროდ მიგყავს სახლში მენელაოსის მეუღლე! ელლადა ამ შეურაცყოფას ვერ მოითმენს. მთელი საბერძნეთი ფეხზე დადგება. სახელმწიფოს ყველა დიდებული გმირი მენელაოსს მხარს დაუჭერს და შეერთებული ძალით ტროადას თავს დაეცემა. ვინ მოსთვლის იმ ვაებას და მწუხარებას, რომელსაც განიცდის უგუქველად თვითოეული ტროადელი! უმანკოთა დანთხეული სისხლი ცასა და დედამიწას მორწყავს. ფერფლად იქცევა ილიონის ზღუდენი და უმკველად დაიმხოზა პრიამის სამეფო!“

ნერეის გაფთხილებამ ცოტათი შეაფიქრინა პარისი და მშვენიერი ელენე, მაგრამ ისევ მალე დაივიწყეს მოხუცის სიტყვები და უდარდელად თავის გზას გაუდგნენ.

რამდენიმე დღის მოგზაურობის შემდეგ ხომალდი, რომლითაც მშვენიერი ელენე და პარისი მოგზაურობდნენ, ტროადის ნაპირებს უვნებლად მიადგა.

ა. მიქაბერიძე

ფიზიკა და ქიმია

გამეორება V I. ანდამატი.

ანდამატი. ანდამატს უწოდებენ ფოლადის ნაქერს ხელოვნურად გაანდამატებულს, რომელიც იზიდავს რკინას. ფოლადის ნევისი, ანდამატის წესით გაანდამატდება, ე. ი. თვითონ ხდება ანდამატად.

პოლიუსები. ანდამატის ძალა შეკრებილია მის ბოლოებში. ანდამატის ბოლოებს ეძახიან პოლიუსებს. პოლიუსი ორია: ჩრდილო და სამხრე. ორი ანდამატის ერთგვარი პოლიუსი, ერთმანეთთან მიკარებაზე, უკან ხტებიან. სხვა და სხვა გვარნი-კი ერთმანეთს იზიდავენ.

კომპასი. ანდამატი, თავის ჩრდილო პოლიუსით მიტყეულია ჩრდილოვლისკენ, სამხრე პოლიუსით - სამხრეთისკენ. ამ თვისებაზე არის დამყარებული კომპასის მოწყობა.

ელექტრო-ანდამატი. რკინის მავთულს, ან ლურსმანს რომ მეორე მავთული შემოვახვიოთ და ამ მავთულზე ელექტრონი ვადინოთ, ლურსმანი მიმზიდველ ძალას იძენს. ეს ლურსმანი გახლავთ ელექტრო-ანდამატი. ელექტრო-ანდამატით ცხოვრებაში ძალიან სარგებლობენ. იმის შემწეობით მართავენ მრავალ მანქანას.

VII. სიმძიმე, წონა და მჭიდროება

ჩამოვარდნა. ხელში მიჭირავს კენჭი და ქალაღლის ნაგლეჯი. ორივეს ვუშვებ. — მიხე, შენიშნე რამე?

— კენჭი პირდაპირ ძირს წავიდა და იატაკზე დაეარდა. ქალაღდმა-კი ჯერ ცოტა ხანი ჰაერში იტრიალა და მერე ისიც ძირს დაეარდა.

— კარგი. ეხლა ქალაღლის ნაგლეჯს მაგრა შევკუმშავ ხელში და კენჭთან ერთად ისევ ძირს ვავლებ. უცქირეთ, ქალაღი იმავე სისწრაფით მიდის ძირს, როგორც კენჭი დამასთან ერთად ეცემა იატაკზე. რა მიზეზი იყო, რომ წინად ქალაღი, როცა გაშლილი იყო, კენჭზედ წელა მოდიოდა ძირს? ეხლავე გეტყვით: ქალაღის დაცემის სისწრაფეს ხელს უშლიდა ოთახის ჰაერი, რომელიც მას გზაზედ ელობებოდა და რომლის გაპობას ქალაღის ფურცელი ანდომებდა რამოდენიმე დროს; დიდს ფურცელს უფრო მეტი ჰაერის გაპობა მოუნდებოდა თავის გზაზედ, ვიდრე პატარა შეკუმშულ ქალაღს. მაშასადამე, დაგვიანებაში დამნაშავეა ჰაერი. ყველა საგნები, როდესაც ისინი მალლიდგან ძირს მოდიან, ერთნაირი სისწრაფით გადიან მანძილს; რასაკვირველია ეს მანძილი, ანუ ის წერტილები, საიდანაც საგნები ცვივიან, ყველა ერთს სიმაღლეზე უნდა იყვნენ. ამ ცდით დაგიმტკიცეთ, რომ ორი საგანი, კენჭი და შეკუმშული ქალაღი, ერთ სიმაღლიდგან წამოსულნი, ერთ დროს დაეცნენ იატაკზე. ეხლა ენახათ, როგორი სისწრაფით მოდიან საგნები, ჩამოცვივულნი სხვა და სხვა სიმაღლიდგან. ნიკო, მოდი აქა და გამოიშვირე ხელი. ესე არშინის მეთხედის სიმაღლიდგან ვავლებ შენი ხელის გულზე ქვას. არ გეტკინა?

— სრულიადაც არა.

— კარგი. ამავე ქვას, სადამდისაც შემიძლიან, იქამდის ავწევ და იქიდან დაგიშვებ ხელზე. გეტკინა?

— კი, ეხლა კარგა საგრძნობლად მომხვდა.

— აი სკამზე შევდგები და აწეულ ხელიდგან ვუშვებ ქვას.

— ვაიმე, მეტყინა!

— ჯერ ჯერობით ცდას ამაზე შევწყვეტ. აბა, რა გავი-
 გეთ. ისა, რომ ქვა, როდესაც ძირს ვარდება, თანდათან იმა-
 ტებს სისწრაფეს. რაც უფრო მაღლა წერტილიდგან ვარდება
 ქვა, იმდენად მისი დაცემის სისწრაფე, უკანასკნელ წამებში
 ძლიერდება. როდესაც საგანი დიდ სიმალიდგან მოდის, ბო-
 ლო დროს ისეთი სისწრაფით ეცემა, რომ თვალსაც ვერ მო-
 სწრობთ. პირველ წამში, მაღლიდგან წამოსული საგანი შეიდ
 არშინს გადის; მეორე წამში—ოც არშინს; მესამე წამში—54
 არშინს. მეათე წამში—350 არშინს. ყოველ წამს, დაცემის
 სისწრაფე ძრეოდება, მაგ. ჩვენი კლასის ფანჯრიდგან, სულ
 ორი არშინია მიწამდის. თქვენში ყოველი უშიშრად გადახ-
 ტება ქუჩაში. იცის, რომ არაფერი არ დაუშავდება. მაგრამ აბა
 სკადეთ, და ჩვენი საყდრის სამრეკლოდგან, ათი საფენის სიმა-
 ლლიდგან ჩახტით ძირს. ისე ლონივრად დაეცემით დედამიწა-
 ზედ, რომ ან კისერს მოიტეხთ, ან ფეხებს.

შვეული. მაღლიდგან წამოსული საგანი ყოველთვის ერთი
 მიმართულებით მოდის, და თუ განგებ გვერდზედ არ არის
 გადასროლილი, პირდაპირ მიწისკენ წავა; გზად უმოკლეს
 მანძილს ირჩევს და არც ერთხელ არსად გადაუხვევს, სულ
 სწორე ხაზზე მიდის. ამ ხაზს, ანუ იმ მიმართულებას, რომ-
 ლითაც ეცემა საგანი ძირს, ეძახიან შვეულის მიმართულებას
 ან შვეულის ხაზს. ამ მიმართულების საპოვნელად ძაფზედ აბ-
 მენ ქვას. ქვა ვასკიმავეს ძაფს, რომელიც პირდაპირ, სწორე
 ხაზად ჩაეშვება ძირს. ამ ძაფის მიმართულება არის ჩამოსწე-
 რივი მიმართულება. აი ესე მოწყობილი იარაღი ძაფის და
 ქვისა შეძლებას გვაძლევს ვიპოვოთ ჩამოსწერივი ხაზი. ამ
 იარაღს უწოდებენ შვეულს; აქედგან ჩამოსწერივი ხაზსაც
 დაერქვა შვეული ხაზი. აი შვეული წყლიან თაბახზე მიჭი-
 რავს. ხედავთ, შვეულის ხაზი და მისი ჩრდილი წყალში, შეა-
 დგენენ ერთ სწორე კუთხეს. რომელ მხრიდანაც უნდა შე-
 ხედოთ, კუთხე სწორეა. ამიტომაც ამბობენ, რომ შვეული

ხაზი და წყლის ზედაპირი შეადგენენ სწორე კუთხეს. წყლის ზედაპირს, გამოსწორივ ზედაპირს ეძახიან; ყველა სხვა მიმართულება, შვეულის და გამოსწვრივის გარდა არის ალმაცერი მიმართულება, ალმაცერ ზედაპირი, ან კიდევ ალმაცერი ხაზი. როდესაც კალატოზი აგურის კედელს აგებს, ყოველთვის ხმარობს უბრალო იარაღს. ეს იარაღი შესდგება სამი წვრილი ფიცრისგან, ესენი რუსულ A-სავით არიან შეკრულნი. თავში მიბმულია შვეული. თუ რომ აგურები ცოტათი ბრუდელ აწყვია, მაშინ ეს იარაღი, რადგანაც მისი ფეხები დაბჯენილნი იქნებიან უსწორ-მასწორად დაწყობილ აგურებზედ, ოღრო-ჩოღროდ დადგება და შვეულის ძაფიც გაბრუნდება. ამით კალატოზი შენიშნავს თავის შეცდომას.

სიმძამე. ნიკო, გამოიშვირე ხელები; ნუ გეშინიან, არაფერს დაგარტყამ. ერთ ხელის გულზედ ვდებ ბამბას, მეორეზე იმოდენავე ტყვიის ნაჭერს. გრძნობ განსხვავებას!

— რასაკვირველია, ბამბა გაცილებით სუმბუქია ტყვიაზე. ტყვია მძიმეა.

— შენი აზრით, რას ნიშნავს სიტყვა „სუმბუქი“, „მძიმე“. რა მოსაზრებით უწოდებ შენს გრძნობას ეგ სახელები?

— იმ მოსაზრებით ვამბობ, ტყვია მძიმეა მეტ ჭი, რომ ის ძალით აწვება ჩემს ხელს და ძირს სწევს. ბამბა-კი სრულიად სუმბუქად გაუჭირებლივ მიჭირავს.

— ჰოო, მაშ აი, რაშია საქმე: ყველა საგნები ერთ სიმძალიდგან, ერთი სისწრაფით მოდიან, მაგრამ მათი დაცემის ძალა ერთნაირი არ არის. ვახსოვს, ამას წინად ვერ დაიმაგრე ხელში ტყვია, რომელიც შე კარგა შესამჩნევ სიმძალიდგან დაგავდებ ხელზე. ბამბას-კი, თუნდა სამრეკლოდგან ჩამოვაგდო, ყველა ადვილად დაიჭერს. როდესაც ერთ საგანს მძიმეს უწოდებენ, მეორეს—სუმბუქს, ეს იმას ნიშნავს, რომ ორთავენი, ერთი სიმძალიდგან წამოსულნი, სხვა და სხვა ძალით ეცემიან ძირს. პირველი, ე. ი. მძიმე საგანი უფრო მეტის ძალით ეცემა, სანამ მეორე, სუმბუქი. ამ შემთხვევაში, რო-

დესაც საგანი არ ვარდება და ისე ძვეს მაგიდაზე, მაშინ მხოლოდ მაგიდას, რა ძალითაც ძირ ეცემა. ძალი, რომლითაც საგანი იწევს ძირს, არის ამ საგნის სიმძიმე.

მჭიდროება. კარგად მოისმინეთ: რასაც ვამბობ, არც ისე ადვილი გასაგებია, როგორც თქვენა გგონიათ ნიკო, მომეტი კიდევ ხელი. მარცხენა ხელის გულზე ვდებ ტყვიას, მარჯვენაზე—პრობკის ნაჭერს. მხოლოდ პრობკაც იმოდენავეა, რამოდენაც არის ტყვია. რა უფრო მძიმეა?—ტყვია.—ეხლა მარჯვენა ხელზე იმდენს პრობკას დავაწყობ, რამდენსაც ხელის გული დაიტევს. ეხლა რაღაა მძიმე!—ეხლა მარჯვენა ხელის ბარგი სძლევს და საკვირველიც არ არის. პრობკა ციკლებით მეტია ტყვიაზე!—მაშ რა ფუჟოთ, როგორ გავიგოთ, რა უფრო მძიმეა და რა სუმბუქი. ტყვია რომ პრობკაზე მძიმეა, ეგ წინააღმდეგობა ჩვენი შეცდომიდან წარმოსდგა. თუ გვინდა გავიგოთ, რა უფრო მძიმეა, და რა სუმბუქი, ტყვიაც და პრობკაც ერთნაირად უნდა ავიღოთ, ისე რომ არც ერთი იყოს მეტი, არც ნაკლები. მაშასადამე საგნის სიმძიმე, ანუ ძალი რომლითაც საგანი იწევს ძირს დამოკიდებულია მის სიდიდებზედ. დიდი პრობკა, თქმაც არ უნდა, მძიმეა, ერთი ბეწვა ტყვიაზე. მაგრამ თუ რომ პრობკას და ტყვიას ტოლებს ავიღებთ, მაშინ ვნახავთ, რომ ტყვიის ნივთიერება მძიმეა პრობკის ნივთიერებაზე. ოჲ, ეს ძალიან რთული წინადადება გამოვიდა, მოდი შევამოკლოთ ასე სჯობიან ვთქვათ: ტყვია პრობკაზე მჭიდროა. საგანს სიმძიმე აქვს, ნივთიერებას მჭიდროება. ნუ გგონიათ, მარტო მაგარ საგნებს ჰქონდეთ სიმძიმე, და მარტო მაგარი ნივთიერებანი განსხვავდებოდნენ მჭიდროებით. აი მაგალითად წყალმუშაში, და მეორეში ვერცხლის წყალი. განსხვავება არი განა? აბა ასწონეთ ხელში! თუ ერთნაირ მუშებს ავიღებთ ერთში წყალს ჩავსხამთ, მეორეში ვერცხლის წყალს, მერამ მუშებს ავწონავთ, ვნახავთ, რომ უკანასკნელის მჭიდროება ცამეტ ნახევარჯერ მეტია წყლისაზედ. ყველა ნივთიერება

ბის მკიდროებას იღებენ წყლის მკიდროებასთან შედარებით და შესაბამისად ამბობენ: ვერცხლის წყლის მკიდროება უდრის—13,5. ე. ი. ვერცხლის წყლის მკიდროება, ცამეტნახევარჯერ მეტია წყლისაზედ. კალას მკიდროება 11,4. თქროსი—19,5. რკინისა—7,8. ქვისა—2,7. შუშისა—2,5. მუხის ხისა—0,6. სპირტისა—0,8. აქედან გავიგეთ, რომ თქრო ცხრამეტნახევარჯერ მკიდროა წყალზე და სხვ. და სხვ. ჰაერგვარ ნივთიერებათაც აქეთ მკიდროება და მით ჰაერგვარნიც განსხვავდებიან ერთმანეთში. მაგ. ჰაერი ძალიან სუმბუქია. წყალი მაზედ 772 ჯერ მკიდროა. მაგრამ ჰაერს მაინც აქვს ცოტაოდენი სიმძიმეც. ჰაერით სავსე ბოთლი მძიმეა ცარიელ ბოთლზე.

6 — ლური

Handwritten text in Cyrillic script, likely a title or caption, located below the illustration. The text is written in a cursive style and appears to be: "Видъ на горы въ долине".

სიტყვებით თამაშობა

სიტყვებით თამაშობა სამხიარულოც არის და სასარგებლოც. ჯერ ერთი, რომ თავს შეიქცევს თავისუფალ დროს ადამიანი და მეორეც, ენას გაივარჯიშებს. სიტყვით თამაშობა იწყება ამგვარად.

სალამობით რომ ახალგაზრდობა თავს მოიყრის, ერთმანეთში ასტეხენ კითხვას, რომელიც წარმოადგენს შემდეგს: მკითხველი ირჩევს ერთს იმისთანა სიტყვას, რომელსაც ასო ასოდ რომ დაჰყოთ, ორნაირი, სამ ნაირი მნიშვნელობა და ახრი აქვს. მაგალითად ავიღოთ სიტყვა „არწივი“. არწივი არის ფრინველი. სიტყვა „არწივი“ რომ გჰყოთ, გამოდის სულ სხვა: „არ“ და „წივი“; პირველი ჰნიშნავს უარს, მეორე — კვილს, ანუ ძახილს. რაკი ეს სიტყვა იპოვეთ, უნდა მოთამაშე შეეკითხოს თავის ტოლს: — რატომ „არ კვივი?“ ან „არ ჩხავი?“ ანუ „დიად“ ჩხავი.

3755412

მაშინ მოპასუხებ უნდა გამოიცნოს, თუ მკითხველს რომელი სიტყვა ჰქონდა ამორჩეული. ავიღოთ კიდევ მეორე სიტყვა „ბუხარი“. ჩვენ ვიცით, რომ ბუხარი ჰქვიან იმ ოთახის ნაწილს, სადაც ცეცხლს ანთებენ. მაგრამ როცა გკითხავთ: — რატომ არ შეიძლება კაცმა სთქვას: „ბუ-კამეჩი“, „წერო-სპილო“ — მაშინ თქვენ, რასაკვირველია, ბევრს იცინებთ ამ ჩემს ახირებულს კითხვაზე და დროს გასატარებელი თავშესაქცევიც ამას ჰქვიან.

აქ ჩამოგითვლით მხოლოდ ზოგიერთ სიტყვებს, დანარჩენი თქვენ ამოარჩიეთ. თუ კარგად იცით ენა, ბევრს სიტყვებს ზეპირად მოიგონებთ, თუ არა და ლექსიკონში ჩაიხედეთ და იქ მონახეთ.

რატომ იტყვიან:

ფარვა-ლი	და არა:	კალმახი-ლი?
მე-ჩითი	და არა:	იმას ხავერდი?
რუსთა-ველი	და არა:	რუსების-ველი?
გაგო-ნილი	და არა:	გაგო-რიონი?
თქ-მული	და არა:	თქ-სიღედრი?
ხელ-საბანი	— —	ხელ-ბალიში?
თამა-შობა	— —	თამა-აღდგომა?
სა-ცერი	— —	სა-ნეკი?
ზამ-თარი	— —	ზამ-კიანური?
მეგო-ბარი	— —	მეგო-ნიჩაბი?
ნა-კეცი	— —	ნა-გობი?
სალა-მური	— —	სალა-ქვარტლი?
ბ-ოდიში	— —	ბ-სენაკი?
საწნა-ხელი	— —	საწნა-ფეხი?
კია-ნური	— —	ხელიკი-ნური?
სათა-მაშო*	— —	სათა-კეკელო?
მო-საწონი	— —	მო-საზომი?
ია-გორა	— —	ვარდი-მთა?
და-ლალი	— —	და-მარგალიტი?
ბა-ნაკი	— —	ბა-სრული?
ლ-ორი	— —	ლ-ოთხი?
ყვავი-ლი	— —	ყორანი-ლი?
სა-ბანი	— —	სა-მოძახილი?
		ანუ: სა-ქერი, სა-განი, სა-ღონი?
წამ-წამი	— —	სათ-სათი?
სტუ-მარი	— —	სტუ-ბროსსე?
პა-ტივი	— —	პა-ნავი?
პა-პა	— —	ვაპ-ვაპ?
ყურ-ძენი	— —	ცხვირ-შვილები?
დაკარ-გული	— —	დაკარ-თავი?

და სხვა.

3. 5.

გ ა მ ო ც ა ნ ე ბ ი

გამოცანას მოგახსენებთ,
პატარა ამხანაგებო!

ვინც მიზიხედება, იცოდეთ,
 ყოველთვის იმას, ვაქებო:
 ერთი რამ არის საგანი,
 მას ვერსად ხედავს ღმერთიო,
 თვით ღმერთი ყველგან მყოფელი,
 ქვეყნის მპყრობელი ერთიო.
 მას ნახვენ ხოლმე ხანდახან
 შეფენი-ხელმწიფებიო,
 რომელთა საცხოვრებელი
 სხვა და სხვა აქვთ ქვეყნებიო.
 ჩვენ-კი იმ ერთი ხაგნისა
 ყოველთვისა ვართ მნახველი...
 თუ ქება გინდათ თავისა,
 აბა მითხარით სახელი!

ი. სორგელი.

რ ე ბ უ ს ი

თებერვლის მეორე ნომერში მოთავსებული გამოცანის
 ახსნა: მზე და მთვარე. რებუსი: ბუხარი დასაგველია.

მ. ი. დემურია, მ. ი. კ. თუმანიშვილი

